

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Andra kammaren. Nr 26.

Onsdagen den 10 april.

Kl. 3 e m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 28 nästlidne mars och den 2 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Schotte* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner: angående beviljande af anslag för beredande af tillfällig förbättring i lots- och fyrpersonalens aflöningsförmåner;

angående pension åt förre timmermannen Sven Andersson, förre båtsmanskorpralerna Carl Nyström Smälänning och Carl Jonsson Ljungström, förre båtsmannen Per Olof Johansson Fäste samt förre eldaren Olof Ingelssons hustru Sofia Charlotta Jönsson;

angående pension åt tvättförestånderskan vid flottans sjukhus i Karlskrona Emelie Charlotta Löfgren, född Tysk;

angående anslag till ett centralt ämbetsverk för sociala ärenden, socialstyrelsen;

angående anslag för anordnande af kliniker vid vanförestalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg m. m.;

angående upplåtelse af vissa områden till Kiruna municipalsamhälle;

angående statsbidrag för uppförande af en anstalt för vanföra i Stockholm;

angående anslag för inköp af ett område vid Vadstena hospital och asyl m. m.;

angående anläggning af statsbanor från Sveg till Brunflo och från Sveg till Hede;

med förslag till lag om arbetarskydd;

med förslag till förordning angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse af utländsk vara;

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter Christiana Hammarlund från Södertälje;

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter Jonas Jonasson Häll från Slagsta;

angående anvisande af medel för förbättring af pensioneringen inom de tre första klasserna af handelsflottans pensionsanstalt;

angående ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper;

angående anslag för anställande af en extra advokatfiskal hos kammarkollegium äfvensom för ordnande af vissa, kollegii aktuariekontor tillhörande handlingar;

angående lönerreglering för Nationalmuseum m. m.;

angående upprättande af en ny professur vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m.;

angående ålderstillägg åt kanslirådet och byråchefen i eklestastikdepartementet P. E. Lindström;

angående bidrag till aflöning åt den skandinaviska bibliotekarien vid nordiska afdelningen af S:te Genevièvebiblioteket i Paris; och

angående nybyggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Uppsala.

Samtliga dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogos Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid:

till lagutskottet propositionen med förslag till lag om ändrad lydelse af 14 kap. 33, 34 och 46 §§ strafflagen;

till jordbruksutskottet propositionerna:

med förslag till lag angående flottning af skogsalster i gränsloderna Torneå och Muonio samt lag angående ändrad lydelse af 14 § i förordningen om allmän flottled den 30 december 1880; och

med förslag till lag om rätt till jakt;

till konstitutionsutskottet propositionen med förslag till ändrad lydelse af §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen;

till jordbruksutskottet propositionen angående öfverflyttande till landtförsvaret af vissa delar af kronodomänerna nr 2 Hene Prästegården och nr 4 Hene Bredegården i Norra Kyrketorps socken af Skaraborgs län m. m.;

till statsutskottet propositionen angående utvärdig reparation af stora sjukhusbyggnaden vid garnisonssjukhuset i Stockholm; samt

till bankoutskottet propositionerna:

angående beredande af pension från allmänna indragningsstaten åt kökspigan vid garnisonssjukhuset i Stockholm Maria Johansson;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt förre soldaten vid Jönköpings regemente Sven August Pohl;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt nio vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori anställda arbetare;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt f. d. sergeanten af andra klassen vid Kalmar regemente Wilhelm Gottfrid Sterner; och

angående extra anslag för utdelande af tillfälligt understöd åt f. d. förrådsvaktmästare.

Vid föredragning härpå af propositionen angående anslag för uppförande af tre bostadshus för betjäning vid Vänersborgs hospital och asyl, begärdes ordet af *Remiss af en proposition.*

Herr Tengdahl, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få säga några ord om dessa bostadshus och liknande, som äro tänkta vid Stockholms hospital. Först skall jag be att få säga något litet om ett egendomligt blad i den akademiska arkitekturens historia i Sverige. Det rör sig om medicinalstyrelsens egendomsliga sätt att tillverka ritningar. Förra riksdagen fick man se sparsamheten drivven så långt, att man använde en öfverläkarebostadsritning från annat håll för Stockholms hospital, sedan man först klippt ur ett hörn, som visade, hvar ritningen senast var använd. På dessa sexkantiga ritningar skref man sedan på, att de skulle anses tillhöra Stockholms hospital. Man synes på de nu föreliggande ritningarna ha gått till en motsatt ytterlighet, d. v. s. till slöseri. Man har både för Vänersborg och Stockholm kopierat en gammal typ på det i mer än en mening dyrbara sättet, att man gjort nya, laverade s. k. originalritningar på väf, en uppsättning för hvardera platsen, hvarandra fullkomligt lika streck för streck. Antagligen kosta dessa ritningar åtskilliga hundra kronor i stället för att s. k. ljuskopior skulle kostat ett fåtal kronor. Det torde vara lätt att inse, att sådant förfarande icke är till fördel för statskassan.

Hvad sedan själva typen beträffar är den endast ett nytt bevis för flertalet akademiska arkitekters okunnighet i att rita smått. Denna typ kostar 2,713 kronor per eldstad, oaktadt fyra familjer äro sammanförda under ett tak. Jag skall nu be att få nämna några jämförelser — såsom medlem af landtegendomsnämnden i Stockholm anser jag mig verkligen vara en liten smula sakkunnig på detta område, då jag varit med om att granska ritningar till omkring 400 byggnader, inrymmande icke långt ifrån 3,000 personer. Vi bygga ute på Enskede af alla möjliga typer, men med förkärlek friliggande stugor. Så kallade dubbelbyggda enfamiljshus (två hus samman-

Remiss af en
proposition.

(Forts.)

byggda med gafflarna, så att hvarterdera har tre fasader) äro också mycket omtyckta. Friliggande hus med två rum och kök bygga vi alldeles utmärkta för 16- å 17-, högt räknadt 1,800 kronor per eldstad. Sådana byggen pågå oupphörligt, så att man när som helst kan gå och se på dem. Dubbelbyggda hus med två rum och kök ha vi af flera olika slag, de dyraste, som äro synnerligen rymliga, gå dock icke öfver 2,066 kronor per eldstad, med källare under hela huset, tvättstuga i källaren och inklusive rörledningar till tomtgränsen. Nu är ju att märka, att Stockholm är en af de dyraste platser i riket att bygga på, både hvad beträffar material och arbetslöner. I den kungliga propositionen angifves nu, att hospitalet ligger sju kilometer från närmaste stad. Jag tänkte, att detta afstånd kunde göra skillnaden, om materialerna skulle köras lång väg. Men så fick jag veta, att äfven till vår byggnadsverksamhet vid Enskede köres ofta material både sju kilometer och däröfver efter häst. Under sådana förhållanden kan jag icke förklara saken annorlunda än, att det är själfva typen, som är oriktig. Man behöfver icke ha stor vana att bedöma ritningar, för att finna detta. Ett af grundfelen är, att trapporna äta upp öfver en femtedel af byggytan. Ett annat är, att öfvervånningens utrymmen äro för litet tagna i anspråk. Ett tredje är den för stora rumshöjden, tre meter.

Innan jag går vidare in på den saken, vill jag framhålla, att af järnvägsstyrelsen nyligen tillkallade sakkunniga ritat utmärkta flerfamiljshus, hvarå föreligga anbud af Stockholms-byggnästare å från 1,516—2,006 kronor per eldstad. Steget härifrån är något långt till de 2,713 i Venersborg!

Och så detta om höjden! Järnvägsstyrelsens förutnämnda sakkunnigas utlåtande har tydligen gjort intryck på statsrådet. Då han tycks ha vissa dubier om medicinalstyrelsens förhållande till arkitekturen, har han i rent pedagogiskt syfte skickat nämnda utlåtande till medicinalstyrelsen och frågat den, om icke i detsamma kunde vara något att lära i och för frågan om betjäningsbyggnader vid hospitalen, speciellt nu i Venersborg. Men medicinalstyrelsen har blifvit djupt kränkt i sin värdighet och — understödd af öfverintendentsämbetet — bara svarat med stora gesten: nej då, det där är ingenting för oss! Styrelsen hyllar tydligen icke den satsen, att ingen är för gammal att lära, och det är ju möjligt, att styrelsen verkligen har rätt i sitt omdöme om sig själf. Hvad som särskildt upprört medicinalstyrelsen är, att järnvägens sakkunniga förordade höjden 2,70 meter, som ju icke är något annat än byggnadsstadgans för rikets städer normalminimum. »Det är sundare med 3 meter». Det är obegripligt, hur landets högsta hygieniska myndighet kan så utan vidare bara slunga ut en fet fras i tanke, att ingen bryr sig om att reflektera öfver dess riktighet. Klart är ju, att om betingelserna för sundhet och trefnad till äfventyrs finnas redan vid 2,7 meters höjd, betyda de trettio centimeterna upptill tre meter *hygieniskt ungefär* = ± 0 . Men för den som skall uppvärma lägenheten — vare sig innehafvaren

eller hans arbetsgivare — betyda dessa trettio centimeter ett bestämdt onus. Jag är öfvertygad, att flertalet af den svenska nationen hitills icke drömt om att få bo i bostäder med ens 2,7 meters höjd, och är det något fel med den svenska nationens hälsa, så icke beror det i de flesta fall på rumshöjden eller för liten kubik luft, utan på bristande hygieniska begrepp öfver hufvud jämte andra omständigheter.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Ser man nu på det föreliggande projektet och huru det förhåller sig hygieniskt vid bibehållna golfytor, men olika tänkta höjder, ställer sig saken sålunda:

Projektet har hälften hvardera af 2- och 4-rumslägenheter. Med den projekterade höjden, 3 meter, blir luftkuben i två-rumslägenheterna efter fem personer per familj 43,2 kubikmeter och med den exceptionella siffran 10 personer per familj ändock 21,8 — alltså en synnerligen god kubik. Går jag nu ned till en höjd af 2,7 meter, får jag 38,8 per individ för en fem personers familj och 19,4 för en tio personers — fortfarande utmärkt fördelaktiga siffror, då jag räknar lika för barn och äldre. Om jag nu håller mig till ett rum och kök, finner jag att med 3 meters höjd får en fem personers familj 28,74 kubikmeter per individ. Fem personer i ett rum och kök räknas i allmänhet som öfverbefolkning. Men antag för ett ögonblick att något så ovanligt finge passera som att man på en statens anstalt inhyste åtta personer i ett rum och kök, skulle de dock i detta fall få 18 kubikmeter. Vid 2,7 meters höjd blir kuben 25,86 — alltså en utmärkt siffra. För det otänkbara fallet åtta personer blefve den visserligen endast 16,16 som dock äfven den är en acceptabel siffra.

Med dessa beräkningar tror jag mig ha visat rätta halten af medicinalstyrelsens fras om, att den större bostadshöjden *naturligtvis* ger större sundhet.

Jag kan dessutom upplysa medicinalstyrelsen om, att af de cirka 3,000 invånarne i Enskede finns det icke 100, som bo i bostäder med 3 meters höjd, och där råder i stort sedt ett utmärkt hälsotillstånd, oaktadt man gått ned med höjderna i rummen till 2,80—2,70—2,60, ja, ända till 2,40.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att påpeka, att vårt gasverk i Stockholm, som är känt för att bygga flott, kom för en tid sedan med ritningar till arbetare- och verkmästarebostäder vid Ropsten, enligt hvilka kostnaderna uppgingo till 3,100 kronor per eldstad, men sedan på mitt initiativ man fått baklexa och vändt sig till en bättre arkitekt, fick man andra ritningar, enligt hvilka kostnaderna nedgingo till 2,100 kronor per eldstad; ombyte af arkitekt medförde sålunda en vinst af 1,000 kronor per eldstad. Då jag är alldeles öfvertygad om, att i fall man får en bättre arkitekt man skall kunna bygga friliggande hus i stället för flerfamiljshus och ändå till lägre kostnad, skulle jag vilja hemställa till statsutskottet att taga under öfvervägande, om det icke borde vid förslag om beviljande af penningar till ändamålet, 1) göra en väsentlig afprutning i beloppet för att framtvinga bättre ritningar och 2) stryka ordet 3 framför ordet

Remiss af en proposition. (Forts.) boningshus i Kungl. Maj:ts kläm. Detta skulle endast stå i samklang med hvad förra årets riksdag på mitt förslag gjorde i ett liknande fall. Det gällde då underofficerarnes bostäder vid Oscar-Fredriksborg. Kungl. Maj:t hade där begärt anslag till 1 boningshus, men Riksdagen strök siffran 1.

Summan af saken är den, att Kungl. Maj:t bör skaffa sig nya typer, möjligen i sällskap med en ny arkitekt; en ritningstyp bör vara typisk för något annat än vissa arkitekters visserligen i och för sig typiska okunnighet.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att öfverlämna ifrågasvarande proposition jämte det i anledning af densamma afgifna yttrandet till statsutskottet.

Till statsutskottet öfverlämnades vidare propositionen angående ändring i aflöningsreglementet för tjänstemän vid telegrafverket samt fastställande af telegrafverkets stat för driftkostnader år 1913.

Remiss af en proposition. Härefter föredrogs propositionen angående uppförande af vissa byggnader vid Stockholms hospital m. m., och yttrade därvid

Herr Tengdahl: Herr talman, mina herrar! Med afseende på betjäningsbostäderna i detta fall skall jag be att få göra en liknande erinran som jag gjorde vid frågan om sådana bostäder vid Venersborgs hospital, för den händelse dessa betjäningsbostäder skola komma till stånd — något, hvarom jag för min del är mycket litet öfvertygad.

Förhållandet vid Stockholms hospital är ju, att det är för stort som klinik och för litet som ett större statshospital. Hvad nu begäres behöfves icke i och för kliniken enbart — en omständighet, som äfven förra förslaget föll på. Hvad som förefaller mig absolut nödvändigt är dock värmeledningen, ty det är ju obarmhärtigt, att patienter skola höra på skramlet i den nuvarande gammalmodiga värmeledningen, något, som är olidligt till och med för en frisk människa.

Men allt det andra kan man fortfarande stå skeptisk mot, till dess ordentlig utredning föreligger, huruvida något mer än en klinik skall stanna på denna tomt, och hvad densamma skall användas till. Därom har Riksdagen ingenting sagt. En möjlighet är ju, att om icke nu, men om en 10, 15, 25 år framåt det blir nödvändigt att flytta både serafimerlasarettet och karolinska institutet, och då är denna tomt bra att ha.

Hvad särskildt beträffar utvidgningen af elektriska kraftstationen, finner jag ej i handlingarna någon antydning om, att undersökningar gjorts om det riktiga i att öfver hufvud ha eget elektricitetsverk, då priset på elektricitet från Stockholms stad oupphörligt nedsattes. Om den begärda summan beviljas torde det böra ske

under den formen, att den anslås till förbättrad elektrisk belysning, vare sig förhållandena göras på ena eller andra sättet. Ett faktum är, att ett stort nytt sjukhus, statens nya barnbördshus, kontrakterat om elektricitet från Stockholms stad, fastän sjukhuset ursprungligen hade anslag till eget verk.

*Remiss af en
proposition.
(Forts.)*

Visserligen kan jag gå med på, att kök och tvätt äro dåliga, men nog böra de kunna användas tills man får en ordentlig utredning om det hela. Tvätt torde man för öfrigt kunna få utförd för billigt pris på en eller annan kommunal anstalt, som nog är hjälpsam i sådant fall.

Det märkliga för året skulle vara omarbetningen af ritningarna till öfverläkarebostaden. Om denna omarbetning har själfva öfverintendentsämbetet sagt, att densamma är mindre än troligen afsetts. Det omdömet står fortfarande kvar. Man har gjort vissa omkastningar, som icke förvillå någon, som är van att läsa ritningar. Den enda märkliga ändringen är, att de två gästrummen försvunnit, men det ena af dem går igen i en jungfrukammare nr 2. Hela kostnaden är nedbragt från cirka 45,000 kronor till 39,000 kronor, en summa af 6,000 kronor, som ju knappast vittnar ens om god vilja hos arkitekten. Fortfarande är förhållandet, att denna bostad, vid hvars planläggning jag antar, att öfverläkaren icke ens blifvit tillfrågad — utom källare och vind innehåller mer än 2,000 kubikmeter byggnadsmassa; — ett slott alltså, där man icke behöfver dö af brist på luft åtminstone, om man nu icke dör af ledsnad. Risken för att tappa bort hustru och barn och tjänstfolk i ett sådant lufthaf är nämligen icke ringa, men den får väl förminsкас genom ett starkt utveckladt lokaltelefonnät.

Jag skall icke gå i detaljer, jag vill bara framhålla sanningen med modifikation i, att efter omarbetningen skulle öfvervåningen bara vara »en frontespisvåning». I verkligheten skiljer den sig i storlek, bara några få kvadratmeter från bottenvåningen. Hela huset har lika stor golvyta som 1½ af de föreslagna betjäningshusen, eller 15 eldstäder eller 3 stycken 2 rum och kök plus 3 stycken 1 rum och kök.

Det är på tiden, att någon börjar reagera mot det akademiska arkitekttyranniet — ett okunnighetens tyranni, hvarunder hela riket — staten såväl som kommunerna — lider. Riksdagen synes mig väl skickad att börja denna högst nödiga reaktion.

Vidare yttrades ej. Denna proposition jämte det af herr Tengdahl afgifna yttrandet hänvisades till statsutskottet.

Härpå remitterades:

till lagutskottet propositionen angående löneregleringar för prästerskapet i föreslagna nya församlingar i Stockholm;

till statsutskottet propositionerna:

angående Härnösands pastorats frigörande från att vara prebende för biskopen i Härnösands stift;

angående vissa byggnadsarbeten m. m. för patologisk-anatomiska institutionen i Lund; och

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter åbon Rasmus Jönsson från Hököpinge i Hököpinge socken;

till bevillningsutskottet propositionerna:

med förslag till förordning om vissa ändringar i 8, 39 och 52 §§ af förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften;

med förslag till förordning om provianteringsfrilager; och

med förslag till förordningar om frilager och om ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om frihamn;

till bankoutskottet propositionen angående förhöjning af det å riksstatens tionde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till pensionering af civila tjänstnehafvare;

till statsutskottet propositionerna:

angående beviljande af anslag till sjökarteverket och till utförande af sjömätningar;

angående inredande af skollokaler m. m. för flottans räkning i f. d. landshöfdingeresidenset i Karlskrona; och

angående tillfällig förstärkning af reservationsanslaget till flottans nybyggnad och underhåll;

till bankoutskottet propositionerna:

angående tillägspension åt navigationsskoleföreståndarna Mauritz Fredrik von Krusenstjerna och Gustaf Fredrik Wilhelm Barkman;

angående föreståndaren för navigationsskolan i Härnösand Ivar Adolf Hjalmar Wilhelm Bolins öfverflyttning å indragningsstat; och

angående pension åt konstapeln vid flottans poliskår Anton Herman Lindhs änka Adeline Lindh;

till jordbruksutskottet propositionerna:

angående upplåtande af vissa områden från förra sergeantsbostället 1 mantal Kroken nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

angående efterskänkande af viss del af kronan tillkommande ersättning för husröta å förra kronojägarbostället $\frac{1}{4}$ mantal Sjötorp i Skaraborgs län;

angående upplåtande af vissa områden från förra fanjunkarbostället Farhult nr 3.6 i Malmöhus län;

angående upplåtande af en lägenhet från förra bataljonspredikantsbostället Båtegården nr 1 i Älfsborgs län;

angående upplåtande af lägenheter från förra sergeantsbostället Skafve nr 1 och förra kvartermästarbostället Kattarp nr 9 i Malmöhus län;

angående upplåtande af lägenheter från förra sergeantsbostället Vistorp nr 7 i Kristianstads län;

angående upplåtande af ett område från kronoparken Gråshult i Kristianstads län;

angående upplåtande af en lägenhet från förra fanjunkarbostället Mörby nr 4 Kronogården i Östergötlands län;

angående upplåtande af tre lägenheter från lotten nr 2 Fäladen af förra skvadronchefsbostället Rebbelberga nr 10 Kungsgården i Kristianstads län;

angående upplåtande af tre lägenheter från förra kvartermästARBostället Lörstad nr 1 och 2 i Kalmar län;

angående upplåtande af en lägenhet från förra kompanichefsbostället Målen nr 1 Jönköpings län;!

med förslag till grunder för tillgodogörande af kronans jakt-rätt; och

angående Sveriges deltagande i en nordisk trädgårdsutställning i Köpenhamn år 1912;

till bankoutsrottet propositionerna:

angående pension åt extra kommissionslandtmätaren i Göteborgs och Bohus län Albert Emanuel Söderström;

angående pension åt förre bokhållaren vid Flyinge hingstdepå P. A. V. Tullbergs änka Alma Elvira Tullberg, född Rudolph; och

angående pension åt professorn H. A. von Posts änka Olga Maria von Post, född Berg; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

angående anslag till byggnadsarbeten vid Ultuna landtbrukskola och landtegendom;

angående kapitalökning för odlingslånefonden;

angående kapitalökning för norrländska nyodlingsfonden;

angående kapitalökning för jordförmedlingsfonden;

angående kapitalökning för fonden för fiskerinäringens befrämjande;

angående kapitalökning för egnahemslånefonden;

angående driftkostnader under år 1913 för egnahemslånefonden; och

angående ändrad lydelse af mom. 2 i gällande allmänna villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen.

§ 4.

Herr *Åkerlunds* på kammarens bord liggande motion, nr 278, som nu föredrogs, hänvisades till lagutskottet.

§ 5.

Vidare föredrogs, men blefvo ånyo lagda på bordet statsutskottets utlåtanden nr 31 och 32, bevillningsutskottets betänkande nr 22, bankoutsrottets utlåtanden nr 13—15, lagutskottets utlåtanden nr 33 och 34, jordbruksutskottets memorial nr 39 samt Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkterna 176 och 177 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till naturhistoriska riksmuseet.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöröman beviljades:

herr *Bengtsson* i Norup under 3 dagar fr. o. m. den 11 april och
 » *Olsson* i Berg » 3 » » 11 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3.44 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 11 april.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Upplästes två till kammaren inkomna sjukbetyg, så lydande:

Att riksdagsmannen Edor Anderson från Knapasjö alltsedan sin hemkomst från Stockholm den 20 sistlidne mars lidit af elakartad influensa och att han ej förrän tidigast den 15 dennes kan inställa sig vid Riksdagen, intygas på heder och samvete.

Ullared den 6 april 1912.

David Cullberg,
 e. provinsialläkare.

Att ledamoten af Riksdagens Andra kammare herr C. Johanson från Gäre, som af mig varit behandlad sedan den 28 sistlidne mars, på grund af sjukdom (lunginflammation) är tillsvidare urståndssatt att återupptaga riksdagsarbetet intygas härmed på heder och samvete af

Sköfde den 8 april 1912

Ad. Lundquister,
 stadsläkare.

§ 2.

Sedan Riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de uti statsutskottets memorial nr 13 punkterna 1:o) och 2:o), 14 samt 30 äfvensom bankoutskottets memorial nr 12 föreslagna voteringspropositioner rörande åtskilliga frågor, i hvilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämdt blifvit, att vederbörliga omröstningar öfver de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

Gemensamma omröstningar.

Första omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 13, punkt 1).

»Den, som i likhet med Första kammaren, vill, att herr Lindhagens ifrågavarande motion icke må vinna Riksdagens bifall, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren beslutat att herr Lindhagens förenämnda motion må på det sätt bifallas, att, beträffande nedannämnda å fångvårdens stat uppförda tjänster, 100 kronor öfverföras från tjänstgöringspenningar och läggas till lönen, så att aflöning och pension bestämmas till följande belopp:

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Två Alderstillägg, tillsammans utgörande:	Summa.	Pensionsbelopp.
Uppsyningsman	900:—	600:—	200:—	1,700:—	1,100:—
Öfverkonstapel.	800:—	500:—	200:—	1,500:—	1,000:—
Vaktkonstapel..	700:—	400:—	200:—	1,300:—	900:—
Första vaktfru.	600:—	350:—	150:—	1,100:—	750:—
Vaktfru	550:—	250:—	150:—	950:—	700:—
Kokerska	400:—	100:—	100:—	600:—	500:—»

Sedan voteringssedlarne blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräknings, och befanns att omröstningen utfallit med 83 Ja och 140 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kam-

<i>Gemensamma omröstningar.</i>	maren samtidigt anställd, hade utfallit med	101 Ja och	44 Nej,
(Forts.)	hvadan, då därtill lades Andra kammarens		
	röster eller	83 Ja och	140 Nej,
	sammanräkningen visade	184 Ja och	184 Nej.

I följd af denna omröstningens utgång måste den förseglade sedeln öppnas, och som berörda sedel innehöll ett Ja, var alltså beslut af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Andra omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 13, punkt 2).

»Den som, i likhet med Första kammaren vill, att Riksdagen må medgifva, att assistenten och arbetsföreståndaren vid central-fängelset å Långholmen Henrik Ferdinand Broström må från och med år 1912 tillgodoföras de två för hans tjänst i stat uppförda ålderstilläggen, hvarterda å 400 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutat medgifva, att assistenten och arbetsföreståndaren vid central-fängelset å Långholmen Henrik Ferdinand Broström må från och med år 1913 tillgodoföras de två för hans tjänst i stat uppförda ålderstilläggen, hvarterda å 400 kronor».

Sedan voteringssedlarne blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren ingått, att voteringsedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräkning, och befanns att omröstningen utfallit med 77 Ja och 142 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 115 Ja och 28 Nej, hvadan, då därtill lades Andra kammarens

röster eller	77 Ja och	142 Nej,
sammanräkningen visade	192 Ja och	170 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Tredje omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 14).

*Gemensamma
omröstningar.*

(Forts.)

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen må å extra stat för år 1913 till aflöning af en tillförordnad konsul i Narvik anvisa 10,000 kronor, af hvilket belopp 5,400 kronor skola åtnjutas som lön, 2,400 kronor som hyresbidrag och 2,200 kronor som ortstillägg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutat att å extra stat för år 1913 till aflöning af en tillförordnad konsul i Narvik anvisa 9,000 kronor, af hvilket belopp 5,400 kronor skola åtnjutas som lön, 1,800 kronor som hyresbidrag och 1,800 kronor som ortstillägg.»

Sedan voteringsedlarna blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren ingått, att voteringsedlarna för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräknig, och befanns att omröstningen utfallit med 83 Ja och 140 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 74 Ja och 71 Nej, hvadan, då därtill lades Andra kammarens

röster eller	83 Ja och 140 Nej,
sammanräkningen visade	157 Ja och 211 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Fjärde omröstningen:

(enligt bankoutskottets memorial nr 12).

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill bifalla hvad utskottet i betänkandet hemställt, i följd hvaraf, med indragande af en tjänst i registrators- och bokhållargraden vid riksbankens afdelningskontor i Linköping, ytterligare en ordinarie tjänst i nämnda grad skall inrättas vid afdelningskontoret i Växjö, röstar

Ja;

Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutit afslå utskottets hemställan.»

Sedan voteringssedlarne blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräkn-
ning, och befanns att omröstningen utfallit med 59 Ja och 160 Nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt ankomsten och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kam-
maren samtidigt anställd, hade utfallit med 97 Ja och 48 Nej, hvadan, då därtill lades Andra kammarens

röster eller	59 Ja och 160 Nej,
sammanräkningen visade	156 Ja och 208 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fat-
tadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Femte omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 30, punkt 1).

»Den, som i likhet med Första kammaren vill, att Riksdagen *ej mindre* för beredande af medel för upprättande vid de allmänna läroverken af dels 4 lektors- och 5 adjunksbefattningar från och med den 1 januari 1913, dels ock 1 lektors- och 5 adjunksbefattningar från och med den 1 juli 1913, att på de särskilda läroverken fördelas på sätt Kungl. Maj:t bestämmer, höjer reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 50,000 kronor, *än äfven* till arfvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1913 beviljar ett anslag af 108,500 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra kammaren *ej mindre* afslagit såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning angående uppförande å ordinarie stat af vissa nya läraretjänster vid de allmänna läroverken *än äfven* till arfvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1913 beviljat ett anslag af 138,500 kronor.»

Sedan voteringszedlarne blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren ingätt, att voteringszedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräkn-
 Gemensamma omröstningar.
 (Forts.)

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kam-
 maren samtidigt anställd, hade utfallit med 121 Ja och 25 Nej, hvadan, då därtill lades Andra kammarens

röster eller 93 Ja och 125 Nej,
 sammanräkningen visade 214 Ja och 150 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattad i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Sjätte omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 30, punkt 2).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att Riksdagen må

a) föreskrifva, att punkten 6 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärar-
 rinesseminarier skall hafva följande ändrade lydelse:

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinesseminarium må kunna utgå, för år räknadt, med högst 2,850 kronor för hvarje läsa-
 fdelning,

b) höja anslaget till enskilda lärarinesseminarier från dess nuvarande belopp, 20,000 kronor, till 34,200 kronor eller med 14,200 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med Andra kammaren be-
 beslutat

a) föreskrifva, att punkten 6 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärar-
 rinesseminarier skall hafva följande ändrade lydelse:

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinesseminarium må kunna utgå, för år räknadt, med högst 2,500 kronor för hvarje läsa-
 fdelning,

b) höja anslaget till enskilda lärarinesseminarier från dess nuvarande belopp, 20,000 kronor, till 30,000 kronor eller med 10,000 kronor.»

Sedan voteringszedlarne blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren

Gemensamma omröstningar. ingått, att voteringsedlarna för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräknig, och befanns att omröstningen utfallit med..... 67 Ja och 137 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt ankomsten och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kammaren samtidigt anställd hade utfallit med 101 Ja och 42 Nej, hvadan, då därtill lades Andra kammarens röster eller..... 67 Ja och 137 Nej, sammanräkningen visade 168 Ja och 179 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Sjunde omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 30, punkt 3).

»Den, som i likhet med Första kammaren vill, att Riksdagen för beredande af religionsvård åt svenska sjömän i utländska hamnar samt åt andra därstädes sig uppehållande landsmän på extra stat för år 1913 anvisar ett belopp af 34,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra kammaren för beredande af religionsvård åt svenska sjömän i utländska hamnar samt åt andra därstädes sig uppehållande landsmän på extra stat för år 1913 anvisat ett belopp af 29,000 kronor.»

Sedan voteringsedlarna blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren ingått, att voteringsedlarna för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräknig, och befanns att omröstningen utfallit med 115 Ja och 106 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt ankomsten och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 115 Ja och 30 Nej, hvadan, då därtill lades Andra kammarens röster eller 115 Ja och 106 Nej, sammanräkningen visade 230 Ja och 136 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Åttonde omröstningen:

(enligt statsutsköttets memorial nr 30, punkt 4).

*Gemensamma
omröstningar
(Forts.)*

»Den, som i likhet med Första kammaren vill, att Riksdagen såsom bidrag till upprätthållande af Åsgårds skolkoloni under de villkor, Kungl. Maj:t bestämmer, på extra stat för år 1913 beviljar ett belopp af 3,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra kammaren afslagit såväl utsköttets ofvanberörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.»

Sedan voteringssedlarne blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräknings, och befanns att omröstningen utfallit med 65 Ja och 156 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 91 Ja och 52 Nej, hvadan, då därtill lades Andra kammarens röster eller 65 Ja och 156 Nej, sammanräkningen visade 156 Ja och 208 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 3.

Aflämnades Kungl. Maj:ts nedannämnda propositioner, nämligen

af herr statsrådet *Schotte*:

med förslag till vissa ändringar i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket; och angående uppförande af kvinnliga skrifbiträden i postsparbankens stat; samt

af herr statsrådet *Bergström*:

med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i värnpliktslagen samt till förordning om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd); och
angående ersättande från fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar af vissa förskottsvis utgifna medel.

Ifrågavarande propositioner bordlades på begäran.

§ 4.

Upplästes två från Första kammaren ankomna protokollsutdrag, nämligen:

nr 238, innefattande inbjudan till Andra kammaren att förena sig med Första kammaren i dess denna dag fattade beslut att ett särskildt utskott, bestående af sexton ledamöter, åtta från hvardera kammaren, skulle tillsättas för behandling af

ej mindre Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ett centralt ämbetsverk för sociala ärenden, socialstyrelsen,

än äfven de ytterligare framställningar, som kunde komma att af Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och

nr 239, innefattande inbjudan till Andra kammaren att förena sig med Första kammaren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskildt utskott, bestående af sexton ledamöter, åtta från hvardera kammaren, skulle tillsättas för behandling af

ej mindre Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetarskydd;

än äfven de ytterligare framställningar, som kunde komma att af Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor;

och beslöt kammaren antaga berörda inbjudningar.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman. Jag får hemställa, att kammaren måtte bestämma att jämväl för hvardera af dessa två nu beslutade utskott skola utses åtta suppleanter.

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 5.

På förslag af herr talmannen, som förmälde sig hafva om tiden för valen samrådt med Första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 17 innevarande april företaga val

af ledamöter och torsdagen den 18 i samma månad val af suppleanter i det vå särskilda utskott Riksdagen nu beslutit att tillsätta.

§ 6.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid:}

till statsutskottet propositionen angående beviljande af anslag för beredande af tillfällig förbättring i lots- och fyrpersonalens aflöningsförmåner; samt

till bankoutskottet

propositionerna:

angående pension åt förre timmermannen Sven Andersson, förre båtsmanskorpralerna Carl Nyström Smälänning och Carl Jansson Ljungström, förre båtsmannen Per Olof Johansson Fäste samt förre eldaren Olof Ingelssons hustru Sofia Charlotta Jönsson; och

angående pension åt tvättförestånderskan vid flottans sjukhus i Karlskrona Emelie Charlotta Löfgren, född Tysk. }

Efter föredragning härpå af propositionen angående anslag till ett centralt ämbetsverk för sociala ärenden, socialstyrelsen, begärdes ordet af

Remiss af en proposition.

Herr Hildebrand, som yttrade: Herr talman! Då jag dristar taga till orda vid remiss af denna kungl. proposition, så sker det egentligen icke för att gå in på det reella innehållet i densamma. Det förefaller mig nämligen, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet har alldeles rätt i den uppfattning, han framlagt i den utförliga motiveringen, att de sociala ärendena borde sammanföras. Jag vill endast i förbigående anmärka, att det dock ligger något egendomligt uti, att man nu, när man väntar, att hela departementalreformen, med frågan om de flesta centrala verkens eventuella inryckande i departementen, om ett eller annat år kommer att ligga på Riksdagens bord, skulle inrätta ett nytt centralt verk, hvars lifstid såsom sådant kanske endast skulle bli tre à fyra eller fem år.

Men, som sagdt, det är icke vid detta, som jag nu vill stanna, utan jag skall tillåta mig att fästa uppmärksamheten på den form, som den kungl. propositionen och särskildt dess slutyrkande har erhållit. Där finner man nämligen ett anslagsäskande och ingenting annat. Kungl. Maj:t har sålunda framlagt förslag om upprättande af ett alldeles nytt centralt verk i sådan form, att det hela af Riksdagen skulle behandlas såsom en anslagsfråga och hela saken afgöras eventuellt medelst gemensam omröstning. Man kan härmed jämföra 1908 års kungl. proposition om inrättande af vattenfallsstyrelsen. Där heter det, att Kungl. Maj:t föreslår Riksdagen, att »dels — med förklarande, att från och med år 1909 den nuvarande styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk skall upphöra att fungera och att från och med samma år skall inrättas en vattenfallsstyrelse med i hufvudsak den sammansättning och de åligganden, jag

Remiss af en proposition. här förut angifvit, samt med godkännande af det af mig framlagda förslaget till stat för vattenfallsstyrelsen — för uppehållande af sistnämnda styrelses verksamhet under år 1909 på extra stat för nämnda år under nionde hufvudtiteln anvisa ett anslag af 36,000 kronor, dels medgifva etc.» Det vill säga, att Kungl. Maj:t lade fram denna organisationsfråga för Riksdagen 1908 i sådan form, att Riksdagen skulle äga full medbestämmanderätt rörande upprättandet af det nya verket, hvars konsekvenser i statsregleringsväg naturligtvis icke genast kunde öfverskådas.

Nu återigen är det endast lönestaten med vid lönernas utgående fästa villkor, som Kungl. Maj:t öfverlämnar till Riksdagens pröfning. Här finns icke i slutklämman till propositionen inflickad någon slags förklaring, att ett nytt centralt ämbetsverk bör upprättas. Skillnaden är sålunda ur principiell synpunkt synnerligen betydande. 1908 gick Kungl. Maj:t fram till Riksdagen och förklarade ungefär så: »Här är frågan om att upprätta ett nytt ämbetsverk, hvilket drager med sig vissa kostnader och konsekvenser. Vill Riksdagen godkänna detta, och vill Riksdagen ge medel därtill?» Nu, år 1912, är däremot innebörden af klämman i den Kungl. propositionen ungefär denna: »Kungl. Maj:t ämnar upprätta ett nytt ämbetsverk. Vill Riksdagen ge medel därtill?» I förra fallet gaf Kungl. Maj:t Riksdagen formellt och reellt mycket större medbestämmanderätt vid frågans afgörande än hvad Kungl. Maj:t i år gör i fråga om upprättandet af ett verk, hvars betydelse dock skulle vara mycket större än vattenfallstyrelsens.

Nu vet jag visserligen, att om man ser tillbaka på utvecklingen, så har det varit vacklande praxis beträffande gemensamma voteringar om organisationsfrågor. Det har varit en ganska omstridd fråga. Den var före t. ex. 1891 vid fråga om fullständig omläggning af kommerskollegium. Då uppträdde i denna kammarer herrar S. A. Hedin, Sven Nilsson och Waldenström emot gemensam votering, sedan kamrarna stannat i olika beslut i hufvudfrågan. Jag tillåter mig att här läsa upp några rader ur det första anförande, som Hedin då höll. »För min del skall jag nu», yttrade han, »da jag nyss sade, att kamrarna hafva stannat i olika meningar om denna organisationsfråga, och att den utgör hufvudsaken och penningarna en bisak, villigt erkänna, att en organisationsfråga bör komma under gemensam votering, när nämligen hufvudfrågan är beroende af vissa detaljer, hvarom kamrarna stannat i olika beslut, och hvilka således måste afgöras, för att man ej skall omintetgöra Riksdagens önskan om beslut i hufvudfrågan. Såsom ett fullt korrekt förfaringsätt i detta fall vill jag anför den gemensamma votering — jag minns nu icke hvilket år — hvarigenom landbruksstyrelsens inrättande beslöts. Förhållandet var ju då, att enighet rådde mellan kamrarna rörande den nya institutionens inrättande, men att de stannade i olika meningar om några lönebelopp. Denna gemensamma votering skedde sålunda enligt mitt förmenande lika mycket i öfverens-

stämmelse med grundlagens mening, som en gemensam votering rörande det nya kommerskollegiet vore — då kamrarna äro principiellt oense i själfva hufvudfrågan — stridande mot en rimlig grundlagstolkning.» Denna ståndpunkt synes mig vara principiellt fullt riktig. Då synes det mig vara svårt att försvara den form, i hvilken denna kungl. proposition framlagts, ty där skall således gemensam votering kunna äga rum, äfven om kamrarna skulle stanna i så olika beslut, att den ena kammaren vill anslå medel till det nya ämbetsverket, den andra kammaren däremot, emedan den icke önskar det nya ämbetsverket, afslår anslaget.

Då praxis emellertid varit i någon mån vacklande, så kan naturligtvis snarlika exempel med denna proposition framletas, men endast snarlika. Ty det som kommer till, och som gifver detta nuvarande fall en alldeles särskild karaktär af, att organisationsfrågan är hufvudsaken, det är, att vissa lagändringar äro nödvändiga, för att den föreslagna socialstyrelsen skall kunna verka på det sätt och i den omfattning, som civilministern har öfverförmått i sitt anförande till statsrådsprotokollet. På sidan 102 i den kungl. propositionen påpekas nämligen, att det erfordras några lagändringar. Det erfordras ändringar i lagen angående minderåriga och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke den 17 oktober 1900; vidare i lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906 och i lagen angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag den 20 november 1909. I samtliga dessa tre fall gäller det att på socialstyrelsen få öfverflyttad kommerskollegii befattning med vissa ärenden enligt dessa författningar. Den saken är ju dock icke oväsentlig, enär det i vissa fall är fråga om att sätta socialstyrelsen som ledande och kontrollerande verk i kommerskollegii ställe. Och om sålunda beträffande de lagändringar, som enligt hvad af civilministern till propokollet anförts komma att påyrkas, olika meningar göras gällande i de båda kamrarna och således dessa förslag icke bifallas, så kan icke socialstyrelsen få den fylliga verksamhet, som afses med densamma. Tydligare torde ej kunna understrykas, att organisationsfrågan är hufvudsaken och att anslagsäskandet i jämförelse därmed är en bisak, en följd endast utaf själfva nyorganisationen af det centrala verket. Det riktigaste synes härvidlag utan minsta tvifvel ha varit, att frågan framlagts som en organisationsfråga med framläggande samtidigt af de förslag till lagändringar, som vore nödvändiga, tillika med begäran om anslag, för den händelse Riksdagen godkände organisationen. Då hade Riksdagens medbestämmanderätt erkänts på samma sätt som i fråga om vattenfallsstyrelsen 1908, men då hade också samstämmiga beslut i hufvudfrågan erfordrats för att socialstyrelsen skulle komma till stånd. Nu är det endast i form af en anslagsfråga som frågan bragts å bane, och tydligen skulle, sedan ärendet blifvit afgjort, eventuellt med gemensam votering, själfva lagändringsfrågorna, det vill säga de frågor som dock höra till det konstitu-

Remiss af en proposition.

(Forts.)

Remiss af en tiva för ett ämbetsverks upprättande, först efteråt komma till afgörande. Då skulle i alla händelser behövas samställiga beslut.

(Forts.)

Det förefaller mig emellertid, som om den form, som valts, icke blott vore synnerligen olämplig och emot Riksdagen orättvis, utan äfven, att regeringen med denna form har markerat en i ögonen fallande svaghet. Regeringen tror tydligen icke själf, att den kungl. propositionen äger en sådan inneboende saklig styrka, att kring densamma kan samlas majoritet i båda kamrarna. Man kan icke tänka sig något annat skäl till att man valt denna egendomliga form, än att därigenom skulle möjliggöras, att socialstyrelsen beslutades, sedan båda regeringspartierna i bägge kamrarna trummats ihop vid en gemensam votering. Det är tydligen därför som organisationsfrågan och lagändringsfrågorna icke kunna få behandlas som de konstitutiva och anslagsfrågan som en följdfråga af själfva hufvudsaken. Men — jag vill upprepa detta mitt uttalande ännu en gång — innebär icke detta en saklig svaghet af märkligaste art?

Vidare anförde:

Herr Rydén: Då jag nu begär ordet, skall jag först be att få tala om, att jag icke hade en aning om att debatt skulle uppstå vid denna remiss, men jag vill dock med några ord bemöta en del af hvad herr Hildebrand sade, så att icke allt, som här yttrats vid detta tillfälle, må få stå oemotsagdt.

Jag vill då förklara, att herr Hildebrands jämförelse af förslaget om vattenfallsstyrelsens inrättande med det förslag om inrättande af en socialstyrelse, som här föreligger, icke är fullt riktigt. När det gällde vattenfallsstyrelsen, var det fråga om att skapa ett nytt verk, som icke fanns förut. Inrättandet af socialstyrelsen, sådan som den af Kungl. Maj:t här är föreslagen, innebär däremot, att man på ordinarie stat uppför ett ämbetsverk, som redan finnes, men som vid detta uppförande på ordinarie stat får annat namn. Socialstyrelsen är kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik, i hufvudsak öfverförd på ordinarie stat. Följaktligen har denna fråga snarast att söka sin jämförelse med en annan proposition, som den förra regeringen framlade, och som i följd drog sig betydlig uppmärksamhet och lifligt diskuterades här i kammaren, nämligen det förslag angående uppförande på ordinarie stat af Trollhätte kanal- och vattenverk, som då framlades af regeringen. Där var det fråga om att uppföra ett verk, som förut stod på extra stat, på ordinarie stat, precis som det nu blir fråga om att öfverföra kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik på ordinarie stat, men med annan benämning.

Äfven själfva formen af propositionen är i det föreliggande fallet och det fall, som jag talar om, i allt väsentligt ensartad. I första punkterna af propositionens hemställan hette det, »att Riksdagen måtte dels godkänna här förut intagna förslag till aflöningsreglemente

för tjänstemän vid statens vattenfallsverk, dels medgifva, att de aflöningsförmåner, som enligt samma reglemente tillkommo tjänstemännen vid statens vattenfallsverk, må utgå direkt af vederbörande verks medel.» Och en annan punkt börjar: »Dels ock, under förutsättning af sådan ändring i reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa» etc. Precis samma klagomål, som herr Hildebrand kommit med beträffande denna proposition, kunde med samma rätt riktas mot fjolårets proposition. Det var ingen särskild punkt i denna proposition, där Riksdagen ställdes i tillfälle att fatta beslut i själfva sakfrågan, huruvida verket skulle föras på ordinarie stat eller icke, utan Riksdagen hade bara till pröfning frågan om godkännande af aflöningsreglementet och den stat, som var föreslagen, precis såsom föreslagits i denna proposition.

Jag har nu icke för min del hunnit gå igenom den, så att jag vill icke yttra mig vidare därom, men jag skall blott be att få fästa herrarnas uppmärksamhet, när nu frågan om gemensam votering i denna sak kommit på tal, särskildt därvid, att när förslaget om Trollhätte kanal- och vattenverk i fjol var före, blef frågan om gemensam votering föremål för en mycket liflig öfverläggning i statsutskottet och debatterades där ganska länge. Det var sålunda icke alls öfverlagdt, utan efter ingående öfverläggningar, som beslutet fattades att framlägga voteringsproposition. Voteringspropositionen framlades alltså, och jag vet bestämdt, att det icke var genom något förhastadt beslut från Första kammarens sida som den utan ett ords debatt gick med på att antaga denna voteringsproposition. När saken behandlades här i denna kammare, fäste jag emellertid uppmärksamheten på, att här förelåg ett fall, där man, enligt min mening, kunde ställa sig tveksam, huruvida gemensam votering kunde tillåtas, men kammaren var enig om den uppfattningen — efter att detta påpekats — att gemensam votering kunde äga rum. Så skedde också, och vid den gemensamma voteringen afslogs Kungl. Maj:ts förslag, men frågan, om här skulle vara gemensam omröstning eller icke, ansågs af båda kamrarna klar, så att icke ens votering därom företogs.

I fråga om framställandet af analogier här är jag alldeles oförberedd — jag har endast varit i tillfälle att höra hvad herr Hildebrand sagt — dock vill jag framhålla, att frågan om gemensam votering icke ligger på det sätt, som herr Hildebrand sagt, utan här föreligger snarare analogi med fjolårets proposition om Trollhätte kanal- och vattenverks stat än med den proposition, herr Hildebrand berörde i sitt anförande.

Herr Hildebrand: Frågan tycks vara af synnerligen liten vikt enligt herr Rydén's mening, i det att, efter hans uppfattning, det endast gäller att öfverflytta en afdelning inom kommerskollegium på ordinarie stat. Jag vill då fråga: tro herrarna, att en proposition på 229 sidor hade behöft utdelas, om saken haft så ringa

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

omfattning? Nej, jag tror nog, att man kan jämföra detta ärende närmast med hvad jag nämnde, nämligen frågan om vattenfallsstyrelsens inrättande. Äfven där fanns tidigare Trollhätte kanal- och vattenverk, sålunda var det ett ämbetsverk, som skulle upphöra, och ett nytt ämbetsverk träda i stället, men med mycket vidgade befogenheter. Här är det kommerskollegii arbetsstatistiska afdelning, som skall utgöra kärnan i socialstyrelsen. Denna afdelning inom kommerskollegium skulle upphöra att finnas till, men i stället skulle skapas ett centralt verk med ofantligt vidgade befogenheter. Den enda skillnad, som finnes, i dessa fall är naturligtvis den, att detta centrala verk är mer betydelsefullt än vattenfallsstyrelsen ur många synpunkter och att därför betänkligheterna och svårigheterna skola vara större.

För öfrigt skulle jag åter vilja hänvisa till, att här behöfvas vissa lagändringar för att socialstyrelsen skall kunna verka så, som Kungl. Maj:t eller närmast civilministern i sitt anförande till statsrådsprotokollet tänkt sig. Jag undrar, om vi haft något liknande exempel tidigare, där en stor organisationsfråga, hvilken för sitt genomförande kräfter en lagändring, framlagts uteslutande såsom en anslagsfråga. Jag skulle tro, att något sådant exempel icke kan uppletas.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte: Herr talman! I anledning af de erinringar, som af en talare på Stockholmsbanken här ha gjorts, skall jag be att få påminna kammaren, att det nog finnes tidigare fall, där ungefär samma förfaringsätt iakttagits, som beträffande ifrågavarande ärende, d. v. s. där ett dylikt ärende betraktats som en anslagsfråga. När år 1902 riksförsäkringsanstalten upprättades, lydde framställningen i propositionen sålunda: att Riksdagen måtte, »med godkännande af de i samma protokoll (d. v. s. statsrådsprotokollet för dagen) intagna förslag till aflöningsstat för en riksförsäkringsanstalt att gälla från och med år 1903 samt till villkor för löneförmånernas åtnjutande, medgifva,

att från och med år 1903 till bestridande af aflöningarna till anstaltens tjänstemän och betjante må årligen användas ett belopp af 46,100 kronor» o. s. v.

Såvidt jag rätt erinrar mig, var förhållandet också ungefär enahanda, när försäkringsinspektionen inrättades och ett anslag för upprättande af ett dylikt verk också begärdes.

De erforderliga lagändringar, här talats om, äro fullständiga bagateller, såsom kammaren torde känna till. Det gäller att i ett par författningar utbyta ordet »kommerskollegium» mot »socialstyrelsen».

Här är icke heller så mycket fråga om att upprätta ett *alldeles nytt* verk, som man icke hört talas om förut, utan här är närmast fråga om att *dela* det nuvarande kommerskollegium i *två delar*: ett kommerskollegium med sina ursprungliga uppgifter såsom indu-

striens målsman och förvaltande ämbetsverk för industri, handel och sjöfart och en del, socialstyrelsen, som skall öfvertaga kommerskollegii verksamhet i hvad den har afseende på sociala frågor (nuvarande arbetsstatistiska afdelningen). Det gäller sålunda här egentligen blott en tudelning af ett förutvarande verk; inga nya uppgifter skapas.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Frågan om hur det skall gå, om kamrarna i ärendet fatta olika beslut; om gemensam votering då skall anställas eller ej, är en fråga, som är väckt på ett alldeles för tidigt stadium för att man på något sätt skulle kunna uttala sig därom. Därutinnan får nog kammaren tillfälle att framdeles döma. Slutligen vill jag uttala den förhoppning att den granskning, som nu skall ägnas den framlagda propositionen om socialstyrelsen, måtte såväl här som i medkammaren verkligen ske allenast efter sakliga grunder, och att därvidlag bättre argument måtte framkomma än de, som herr Hildebrand, både i sitt anförande nu och förut i sin tidning, framburit *mot* ifrågavarande proposition.

Herr Lindman: Jag är lifligt öfvertygad om, att den behandling, som denna fråga kommer att erhålla, skall ske endast efter sakliga grunder. Jag har samma uppfattning, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss uttalade, att tids nog kommer frågan, om gemensam votering bör få äga rum eller icke, men då en kungl. proposition remitteras till utskott, torde man väl med en debatt vid remitterandet afse att lämna en del erinringar till det utskott, som skall behandla saken. Därför torde det också vara fullkomligt på sin plats, att man äfven här behandlar frågan redan nu, huruvida gemensam votering kan och bör äga rum eller icke, detta som en ledning för det utskott, som skall handlägga ärendet.

Frånsedt för ögonblicket, huruvida det här gäller en stor organisationsfråga eller icke, huruvida det är fråga om att inrätta ett nytt ämbetsverk eller endast att förvandla förut befintliga institutioner till andra institutioner, torde det väl vara skäl i att vid bedömandet af frågan se, huru från statsrättslärarysynpunkt dylika frågor om gemensam votering blifvit uppfattade. I vår regeringsforms 69 § finnes en bestämmelse om gemensamma voteringar, hvilken bestämmelse talar om *statens reglerande* i de fall, hvarom här är fråga. Detta är sedan närmare angifvet i riksdagsordningen § 65 genom uttrycket *statsutgifter* eller *bevilning* etc. Frågan gäller då, hvad som menas med statsutgifter i § 65 riksdagsordningen. Jag har slagit upp och sett efter, hvad en så framstående statsrättslärare som Rydin har för uppfattning om detta, och jag har funnit, att han säger: »Vidare har man ansett sig kunna draga under gemensam omröstning frågor, som blifvit sammanbundna med en *statsutgift*, men äro främmande för den egentliga statsregleringen. För en sådan åsikt söker man — fortsätter

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

Rydin — fåfängt stöd i RF § 69.» Och han anför vidare, att det är »frågan om statsutgifter med afseende på dess betydelse för den genom statsregleringen bestämda statshushållningsplan, som kan göras till föremål för samfäld omröstning, således frågan, *huruvida och till hvilket belopp* statsanslag skall beviljas till ett visst ändamål, men icke frågan *huruvida* och på hvad sätt det ändamål skall främjas, för hvilket statsanslag äskas.»

Vidare fortsätter Rydin: »Förr än statsändamålet sålunda är gifvet och i laga ordning bestämdt, kan ej frågan om statsutgiftens bestämmande framträda. Den omständigheten, att till underhållet af de organer och den materiel, som kräfvades för denna verksamhet, vanligen erfordras statsutgifter, kan ej gifva dessa lagstiftnings-, organisations- eller förvaltningsfrågor, såsom sådana, därför att de vid sina tillfällen komma i ett mer eller mindre nära samband med statsregleringen, mera än andra frågor af samma art, hvilka icke stå i samband med statsregleringen, egenskap af statsutgifter.»

Det synes mig, att därutinnan är Rydins uppfattning alldeles klar, huru han skulle ställt sig i en fråga som denna. Men ännu ett citat ber jag att få komma med, hämtadt från Rydin. Han säger ytterligare rörande denna sak: »Vidare bör märkas i afseende på de frågor, som röra anslag af mera varaktig natur och hvilka äro sammanbundna med organisationsfrågor, frågor om lagars upprätthållande, åtagna förpliktelsers fullgörande, att dessa frågor, som äro af annan natur och skilda från frågan om de utgifter, som ändamålet kräfver, ej heller kunna hänföras till dem, som skola afgöras genom samfäld omröstning. Organisationsfrågor äger Konungen enligt RF § 89 att ensam afgöra, eller ock kan han åt Riksdagen öfverlämna att med sig afgöra härom, i hvilket senare fall de skola såsom lagfrågor behandlas. Dessa frågor blifva stundom förbundna med anslagsfrågan och framlagda till Riksdagens godkännande, men böra till följd af sin natur alltid förfalla, om kamrarna stanna i olika meningar, hvaremot de för aflöningen af de särskilda ämbetsmännen ifrågasatta anslagen böra genom gemensam omröstning afgöras. Riksdagen har dock ansett, att af Konungen för Riksdagen framlagda förslag till organisationsplaner eller normalstater för ämbetsverk böra förfalla, då kamrarna stanna i olika meningar.»

Af dessa citat framgår, såvidt jag kan förstå, fullt tydligt, att den uppfattning, som Rydin skulle hysa om en sådan fråga, skulle vara den, att organisationsfrågan skall afgöras på det sätt, som där-om är bestämdt, nämligen af hvardera kammaren för sig, och att, sedan organisationsfrågan är afgjord, anslagsfrågor, aflöningarnas bestämmande o. s. v., blifva afgjorda eventuellt, om så behöfves, med gemensam votering.

Att härutöfver framdraga exempel på huru man förfarit i ena eller andra fallet, kan jag för närvarande icke göra. Jag vill blott erinra om en sak, som i denna kammare åtminstone föranledde, att

man icke ville votera gemensamt i en fråga, som kunde betraktas såsom en organisationsfråga. Då det för ett par år sedan var fråga om bestämmande af aflöningar åt kronofogdarne, vägrade man nämligen att ingå på gemensam votering, emedan det i vissa delar af förslaget fanns bestämmelser om kronofogdarnas befogenheter. Det var denna kammares uppfattning vid detta tillfälle.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Jag har med mitt yttrande icke afsett något annat än att framhålla, att jag hoppas, att det utskott, som kommer att behandla denna fråga, måtte göra det så, att det blir möjligt för båda kamrarna att fatta sitt beslut fullt i sak och att de icke tvingas in på gemensam votering, om så icke skulle vara, att båda kamrarna ville vara med om själfva organisationsfrågan. Jag hoppas, att utskottet kommer att taga frågan på det sättet, att det sätter organisationsfrågan först och sedan anslagsfrågan, oaktadt Kungl. Maj:t icke ansett sig vilja förfara på detta sätt i förevarande fall.

Hans excellens herr statsministern St a a f f: Herr talman, mina herrar! Såvidt jag vet, är det verkligen första gången, som man vid en remissdebatt angående en framlagd proposition ansett sig böra vara nog försiktig att begagna ordet för att ingå på åtskilliga reflexioner angående det tänkta fallet, att kamrarna icke skulle komma till samma beslut, och hvad i sådant fall skulle komma att ske. Jag kan icke neka till att, när så har skett, man kanske skulle kunna tveka något, om man kan fästa så stora förhoppningar vid den försäkran, som den siste ärade talaren framställde, nämligen att ärendet kommer att behandlas fullt sakligt. Ty det vill nästan förefalla, som om, då man redan nu ansett det nödvändigt att gå in på utförliga utredningar rörande en eventuell gemensam votering, till grund därför skulle ligga en tyst aning om att kamrarna nog komme att stanna i olika meningar. Detta återigen skulle lätteligen kunna framkalla en misstanke, att det finnes andra än sakliga motiv med i spelet.

Emellertid vill jag visst icke misstro den försäkran, som afgifvits. Jag vill blott understryka, att det utan tvifvel skulle vara mycket önskligt, ifall kamrarna anlade endast sakliga synpunkter och på denna väg komme till ett gemensamt, samstämmigt beslut. Att nu gå in på en närmare utredning om hvad som i motsatt fall borde komma att ske, därtill finner jag icke anledning. Jag vill blott säga, att professor Rydins afhandling rörande den svenska Riksdagen är en ganska diger sådan, och att, ifall man letar ordentligt, det nog händer, att man kan finna yttranden, som icke precis passa ihop med dem, som den siste ärade talaren framställde för oss. Man torde kanske så mycket förr kunna antagas hitta yttranden af motsatt innehåll hos Rydin, som det ju är välbekant, att Rydins hufvudteori om förhållandet mellan Kungl. Maj:t och Riksdagen gick ut därpå, att Kungl. Maj:t ensam har den administrativa makten så att säga, under det att Kungl. Maj:t naturligtvis för sådana anordningar, som erfordra kostnader, måste vinna Riksdagens samtycke.

*Remiss af en
proposition.*
(Forts.)

Det har emellertid under denna debatt framkommit någonting annat, som jag icke kan lämna alldeles oanmärkt. Den förste ärade talaren resonerade så, som om Riksdagen, då den fattar sina beslut genom gemensam votering, icke vore så att säga lika mycket Riksdag, som då bägge kamrarna fatta samstämmiga beslut. Detta är en villolära, som jag på det bestämdaste måste bestrida, och som jag måste redan nu kraftigt motsätta mig, då det utan tvifvel är så, att denna sak icke kommer att blifva enastående utan kan komma att upprepas gång efter annan. Nej, vi skola utan tvifvel läsa vår grundlag med omsorg, vi skola med omsorg sätta oss in i, huru under tidernas lopp från representationsförändringen 1865 denna grundlag har blifvit tillämpad. Vi skola jämföra med hvarandra de olika fall, som kunna finnas att inhämta lärdom af, och vi skola söka att bilda oss vår åsikt för de praktiska fall, som hädanefter förekomma. Men vi skola hafva alldeles klart för oss, att ifall i enlighet med grundlagens ord och den mening, som genom en förständig och förnuftig tolkning kan och bör inläggas däri, man kommer till den uppfattningen, att en fråga skall och bör afgöras genom gemensam votering, är det beslut, som på detta sätt framkommer, andra statsmaktens äkta och klara beslut fullt lika mycket som någonsin ett beslut, fattadt af hvardera kammaren. Detta har jag velat säga, och jag kan försäkra herrarna, att vi många gånger få tillfällen att återkomma till denna grundsats.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Då hans excellens herr statsministern och herr civilministern berört frågan om oppositionens saklighet, tillåter jag mig ytterligare upptaga kammarens tid ett par minuter. Förvisso bör det bli ett sakligt bedömande af denna fråga såsom af andra frågor, men när man går till ett sakligt bedömande, bör man ändå både hafva rätt och skyldighet att först tillse, på hvad sätt Kungl. Maj:t framlagt förslaget och hvilken grad af medbestämmanderätt, som Kungl. Maj:t vill tillerkänna Riksdagen. Detta torde väl ändå vara utgångspunkten för hvarje saklig behandling af den förvarande frågan. När man då finner, att Kungl. Maj:t valt en form, som är ganska egendomlig, då kan man för att visa upp egendomligheten behöfva draga ut den yttersta konsekvensen, som i detta fall är gemensam votering, därest kamrarna skulle stanna i olika beslut. Härmed har jag naturligtvis icke uttalat vare sig någon förmodan eller någon förhoppning, att kamrarna skola stanna i olika beslut. Jag vet ingenting om denna sak och kan naturligtvis icke veta någonting därom. Men när ifrån regeringsbanken en vädjan ställts till oppositionen om saklig behandling, må det dock påpekas, att en saklig behandling kan göras särskildt svår genom åtgöranden af Kungl. Maj:ts regering. Man kan, enligt min mening, icke förklara den form, som valts för propositionens slutkläm, på annat sätt, än att Kungl. Maj:ts regering räknat

med, att denna fråga borde föras igenom i Riksdagen med hjälp allenast af regeringspartierna. Det är icke oppositionen utan Kungl. Maj:ts regering, som genom valet af form sökt göra hela frågan till en partifråga. Emellertid hoppas och tror jag, att oppositionen i alla händelser kommer att underkasta hela frågan den mest sakliga behandling.

Hans excellens herr statsministern gjorde äfven ett synnerligen intressant uttalande om betydelsen af gemensamma voteringar. Jag kan så mycket hellre vara med om hvad han där yttrade, som detta just är den sats, som i årtal drifvits från den nuvarande oppositionens sida under invändningar ifrån männen inom det nuvarande regeringspartiet. Det är den nuvarande oppositionen, som fått slå vakt omkring de gemensamma voteringarna såsom grundlagsenligt uttryck för Riksdagens makt och Riksdagens beslutanderätt. Det är icke från den nuvarande oppositionens sida, som de gemensamma voteringarnas grundlagsenliga rätt att utgöra ett uttryck för Riksdagens vilja, dragits i tvifvelsmål, utan det har skett från annat håll, och det gläder mig att nu från regeringsbanken höra ett erkännande af, att det är den nuvarande oppositionen, som i de senast förflutna årens strider om denna sak haft rätt.

Herr Edén: Herr talman! En så egendomlig remissdebatt som denna, hvilken är föranledd af en stor proposition angående ett socialt ämbetsverk, men hvilken debatt egentligen endast upptagits af frågan, huruvida denna proposition kan underkastas gemensam votering eller ej, och hvilken debatt till slut utmynnar i en triumferande förkunnelse, att den nuvarande oppositionen haft rätt, när den under föregående tider, med den ställning den då intog till dåvarande regering, häfdat de gemensamma voteringarnes betydelse — en så egendomlig remissdebatt tror jag verkligen, att man får leta efter. Herr Hildebrand och likaså herr Lindman nämnde i början något om, att det är vanligt, att man håller remissdebatter för att gifva någon ledning åt det utskott, som kommer att behandla den proposition, som föreligger. Säkerligen kan ingen medlem af denna kammare undgå att gifva de ärade talarne rätt härutinnan. Men jag tillåter mig fråga: i hvilka afseenden ha de anföranden, som nu hållits från Stockholmsbanken, på någon enda punkt bidragit till att åt det blifvande särskilda utskottet gifva någon som helst ledning för behandlingen af frågan? Icke i något som helst afseende eller på något det ringaste sätt ha dessa ärade talare tagit upp den stora viktiga realsak, som det här gäller, nämligen organisationen af ett tillfredsställande hjälpmedel för ledning af det sociala reformarbetet. Icke ett ord är sagdt därom. De båda herrarna ha uteslutande hållit sig till den frågan, huruvida, när utskottet kommer till ett resultat, detta resultat eventuellt skall kunna blifva föremål för gemensam votering eller icke. De båda ärade talarne må ursäkta

*Remiss af en
proposition.
(Forts.)*

Remiss af en mig, att jag tror, att det är ett allmänt intryck i denna kammare, proposition. att om det är på det sättet den utlovade sakliga behandlingen från oppositionens sida kommer att föras, ha vi icke mycket att hoppas af denna saklighet.

(Forts.)

Hvad i öfrigt af dessa herrar anföres skall icke från min sida för- anleda mer än ett par korta reflexioner. Jag skall nu icke ingå på frågan, i hvad mån gemensam votering kan komma att äga rum eller icke angående det framlagda förslaget till socialstyrelse, helt enkelt af det skäl, att utskottets förslag ännu icke föreligger, och att vi ännu icke alls veta, vid hvilka beslut de båda kamrarna kunna komma att stanna. Den frågan är alldeles för tidigt väckt, och jag undrar verkligen, om de båda herrarna haft något skäl att i den punkten söka instruera det blifvande utskottet. Det blifvande särskilda utskottet kommer att afgifva ett betänkande i sak; detta betänkande kommer att behandlas i kamrarna; kamrarna komma att därom fatta sina beslut, och först då, när dessa beslut äro fattade, är det någon anledning att börja reflektera öfver, huruvida gemensam votering kan behövas och om den kan äga rum.

Det är däremot ett par andra saker, som jag icke kan underlåta att fästa uppmärksamheten på. Den ena är, att herr Lindman nyss, liksom vid ett föregående tillfälle i denna kammare under denna riksdag, sökte sin tillflykt hos »statsrättsläraren Rydin» för att få fram en viss teori eller en viss ståndpunkt — denna gång rörande omöjligheten af gemensam votering. Det är dock för hvar och en, som sysslat något med det svåra problemet om de gemensamma voteringarna, en allbekant sak, att Rydins teorier i denna fråga upprepede gånger blifvit af Andra kammaren desavuerade. Rydin har själf såsom riksdagsman varit i tillfälle att föra fram sina teorier, och de ha ibland i vissa saker haft framgång, men också i andra saker af denna kammare, och jag skulle för öfrigt tro äfven af Första kam- maren, blifvit underkända. Hela frågan om de gemensamma vo- teringarna är en så ytterligt invecklad fråga, att den sannerligen icke kan anses vara löst, och efter mitt förmenande knappast ens kan an- ses hafva fått något bidrag till sin lösning i ett fall sådant som detta, genom att en talare tar sig för att citera lösryckta satser ur Rydins stora verk om svenska Riksdagen. Vill man *verkligen* lösa den frå- gan i ett fall af denna art, då får man allt söka att belysa den genom den långa *praxis*, som så småningom vuxit upp såväl i denna kammare som i medkammaren.

Och så en sak till. Här talades om, att det är så angeläget att redan nu se till, att icke någon af kamrarna skulle, såsom herr Lind- man uttryckte sig, tvingas in i en gemensam votering. Omtanken om Första kammaren är verkligen rörande. Man får väl ändå säga, att förut har det icke behöfts, att man i denna kammare på något sätt tagit Första kammaren i sitt beskydd, ty förut har man alltid kommit ihåg det enkla faktum, att det är Första kammarens majoritet, som själf antager eller förkastar en proposition om gemensam

votering. Skulle icke de ärade herrarna af oppositionen kunna öfverlämna åt Första kammaren själf att sörja för, att icke dess rätt i denna sak trädes för när? En så storartad vänskap som den af herr Lindman nu manifesterade förefaller mig icke vara af det nu föreliggande spörsmålet på något sätt påkallad.

Till slut kommer jag till det, som jag kallade herr Hildebrands lilla triumf i fråga om de gemensamma voteringarnas betydelse i vårt statsskick. Jag beklagar — eller rättare sagdt jag beklagar *icke* — att jag icke kan finna den triumfen grundad. Herr Hildebrand har talat om, att det var oppositionen, som förut slagit vakt omkring de gemensamma voteringarna såsom uttryck för Riksdagens vilja, han fann att oppositionen nu har fått rätt, och han förmenade, att den nu skördar ett om också sent tack för denna sin vakthållning. Jag tror icke, att oppositionen bör invagga sig i någon föreställning om, att det här gäller en sak, om hvilken *den* »slagit vakt». Ingen har någonsin vare sig nu eller föregående år förnekat, att de gemensamma voteringarna äro ett fullt lagligt uttryck för Riksdagens vilja. Men hvad man har sagt förut, och hvad jag tror, att man vidhåller äfven i år, det är, att *de* gemensamma voteringar, som förlöpa så, att ett beslut drifves fram uti *en stor folkfråga* med en kompakt majoritet i Första kammaren och en minoritet i den Andra — jag talar naturligtvis icke om bagateller, jag talar endast om stora frågor — att sådana gemensamma voteringar, säger jag, där Första kammaren i stora frågor drifver fram sin vilja mot Andra kammaren visserligen äro fullt riktiga formella uttryck för Riksdagens vilja, men att det är en olycka, när beslut i stora saker fattas på det sättet. Med andra ord: det är en af de gemensamma voteringarna oberoende sak, att det för vårt statsskick, liksom för alla fria länders, är nödvändigt, att de *stora* frågorna verkligen föras fram och drifvas igenom på grundvalen af *en majoritet i Andra kammaren*. Den saken står alldeles oberoende af frågan om de gemensamma voteringarnas formellt konstitutionella laglighet såsom uttryck för Riksdagens myndighet.

Jag skulle kunna sluta med att äfven jag uttala min förvissning därom, att ifall den Första kammaren skulle — hvilket jag lifligt hoppas, att den icke måtte komma att göra — motsätta sig inrättandet af detta nödvändiga och viktiga organ för en modern socialpolitik, och om Första kammaren sedan äfven skulle motsätta sig att votera gemensamt i frågan, i den mån gemensam votering kan befinnas vara behöflig och lagligen tillåtlig, då är det ett ytterst olyckligt sätt, hvarpå oppositionen har slagit vakt om de gemensamma voteringarna. Jag hoppas, att oppositionen i så fall icke måtte komma att ångra, att den tyckes nu frångå, hvad den varit med om vid åtskilliga andra tillfällen.

Men här borde dock till slut icke vara fråga om denna formella sak. De talare, som nu fäst uppmärksamheten på denna proposition, skulle göra både sitt parti och den stora frågan en tjänst, om

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

de ville i stället medverka till att, såvidt möjligt, det särskilda utskottet måtte komma till ett resultat, som verkligen kan antagas i båda kamrarna. Och ännu åtminstone har jag, trots de dåliga tecknen här i portgången, några förhoppningar kvar i den vägen.

Herr Lindman: Herr talman! Jag har icke kunnat underlåta att här begära ordet — äfven om jag därigenom något förlänger denna debatt — och detta med anledning af det sist hållna anförandet och i någon mån äfven med anledning af de ord, som hans excellens herr statsministern nyss yttrade.

Han framhöll, att det, såsom han trodde, var första gången som vid remiss af en proposition den frågan tagits upp, huruvida i en fråga under dess fortsatta behandling gemensam votering skall kunna äga rum eller icke. Jag känner icke så noga till, huruvida någon dylik debatt förekommit vid något tidigare tillfälle, då en proposition remitterats till utskott, men jag vill säga, att jag i hvarje fall finner det mycket förklarligt och mycket naturligt, att just en sådan debatt som denna här kommit till stånd. Det kan ju för öfrigt hända, att man icke någon gång förut försökt att genom en kunglig proposition organisera ett stort ämbetsverk och eventuellt, om så erfordrats, trumfa det igenom uti gemensam votering, och det är måhända därför, som denna fråga om gemensam votering eller icke vid denna remissdebatt tagits upp.

Herr Edén frågade, hvarför man här tagit upp denna fråga på sätt, som nu skett, och han sade, att om vi talat om själfva frågans innebörd hade det varit något sundt förnuft i hvad vi haft att yttra. Jag tillåter mig att just med anledning af hvad han nämnde om, att vi icke talat om själfva frågans innebörd, utan helt lugnt öfverlämnat den till rent saklig behandling af det blifvande utskottet, framställa den frågan, huruvida man icke kan vara berättigad att tala äfven om den formella innebörden af en fråga. Om herr Edén hade följt med mitt anförande, skulle herr Edén mycket väl ha funnit hvad jag därmed ville vinna, nämligen att jag ville ställa en anmaning till det blifvande utskottet att försöka så affatta sitt betänkande, att det kunde för oss blifva möjligt att fatta beslut särskildt i sakfrågan, i själfva organisationsfrågan, och därefter särskildt i anslagsfrågan. Det var den reella innebörden af hvad jag ville säga, det var dit jag ville komma, och det var ur den synpunkten, som jag för min del tog upp frågan vid denna remissdebatt.

Det ifrågasattes nu, att vi, därför att vi tagit upp frågan på detta sätt, skulle vilja komma hela denna sak till lifs. Jag vill då blott fråga: med hvilket berättigande kan man säga något sådant? Finnes det någonting i vare sig herr Hildebrands eller mitt anförande, som på något sätt antyder, att vi äro emot denna sak? Vi ha ju icke med ett ord talat om själfva sakfrågan, så att hvad som från det hållet framkommer om, att det hela är, att vi icke vilja själfva

saken, är fullkomligt oberättigadt. Hvad beträffar, att det, såsom herr Edén säger, skulle ligga något underligt i, att man här i Andra kammaren tager upp en fråga, som på något sätt skall kunna vara till Första kammarens favör, så kan jag icke alls dela en sådan uppfattning. Jag har vid flera tillfällen, och mången gång med förgärlighet, hört, hurusom man här i Andra kammaren icke generar sig alls för att uttala klander mot Första kammarens åtgärder. För min del vill jag säga, att jag vill hvarken hjälpa eller stjälpa i detta fall; jag ser frågan så, som den ställer sig från den synpunkt, som jag har härvidlag, och den åsikt, som jag fått om saken, säger mig, att i detta fall bör icke ett ämbetsverk tillskapas på detta sätt genom gemensam votering.

Hvad slutligen beträffar min erinran om hvad Rydin anfört i denna del, så tror jag visst, att hans uttalanden kunna ha tolkats på olika sätt, och så kommer väl att ske äfven för framtiden, men det utskott, som nu kommer att behandla denna fråga, kan ju närmare studera saken och se till, hvad Rydin sålunda anfört, och då undersöka, om han möjligen äfven anfört något, som talar för en motsatt uppfattning. Den omständigheten, att uppmärksamheten blifvit fäst härpå, torde väl icke vara till någon skada. Jag undrar för min del, om icke Rydins åsikt kan vara bra i detta fall; den var ju bra i fråga om det exempel, som jag nämnde, nämligen beträffande frågan om kronofogdarna, ty där gällde ju den af Rydin uttalade uppfattning, som jag här läst upp.

Jag skall icke vidare förlänga denna debatt. Jag vill endast i anslutning till hvad som nyss yttrades af herr Hildebrand säga, att då hans excellens herr statsministern uttalade en förebräelse för det fall, att man icke skulle anse ett beslut vara lika mycket ett Riksdagens beslut, om det är fattadt genom gemensam votering, som om gemensam votering icke behöft äga rum, har jag alldeles samma uppfattning som han i det fallet. Däremot kan jag icke dela den uppfattning, som herr Edén uttalade, att det därför är alldeles ovillkorligen nödvändigt, att det beslut, som fattas genom gemensam votering, är öfverensstämmande med Andra kammarens mening. Är beslutet fattadt genom gemensam votering, då skall beslutet också vara gällande såsom ett af Riksdagen fattadt beslut, och det är den uppfattningen, som vi vid remissen af årets statsverksproposition med sådan styrka häfdade just emot hans excellens herr statsministern.

Herr Rydén: Jag anhåller att få rikta ett spörsmål i sak till ett par af de ärade talare, som uppträdt här i denna debatt. När exempelvis den närmast föregående talaren yttrade, att den nuvarande regeringen uppträdt illojalt mot Riksdagens rätt genom att formulera sin proposition på det sätt, som den första punkten här utvisar, kan jag icke underlåta att till honom ställa den frågan: huru gick den regering till väga, som vid fjolårets riksdag formulerade

Remiss af en proposition. motsvarande punkt i propositionen angående Trollhätte kanal- och vattenverk? Jo, den formulering, som där kom till användning var, om också icke precis ordagrant lika, dock i sak lika med hvad som här står. Jag kan därför icke finna annat, än att det är en alldeles obefogad beskyllning, en insinuation, som här är utkastad, då det sagts, att Riksdagens rätt skulle vara trädd för nära genom den form, som Kungl. Maj:ts förevarande framställning till Riksdagen fått.

Vidare nämnde herr Lindman i detta sammanhang kronofogdefrågan. Ja, mina herrar, när det gällde den frågan, var ställningen sådan — halfva kammaren är ju ny, sedan voteringspropositionen i den frågan var före, så att man måhända kan behöfva erinra där-om — att båda kamrarna voro alldeles ense om lönebeloppet för kronofogdarna, och striden stod där om, huruvida kronofogdeinstitutionen som sådan skulle indragas eller icke; det var således icke fråga om någon statsutgift, som man där skulle votera om, ty summan var som sagdt densamma enligt såväl Första kammarens som Andra kammarens beslut, utan det var då fråga om, huruvida kronofogdeinstitutionen skulle vara kvar eller icke. Det gällde alltså den gången ett fall, som alls icke var analogt med det, som nu föreligger.

Jag ber att få säga ytterligare ett par ord till herr Lindman. Såvidt jag kan finna är denna fråga om, huruvida gemensam votering skall kunna äga rum i detta fall eller icke, alldeles analog med hvad som förelåg i det fall, som jag här förut omnämnt och där gemensam votering ägde rum efter öfverläggning och ingående pröfning såväl i statsutskottet som i Riksdagens kamrar. Är icke hvad som här yttrats en återklang af den teori, som en statsrättslärare här i kammaren en gång försökte att utveckla, nämligen att först undersöker man, hvad som är nyttigt, och sedan undersöker man, huruvida det är lagligt? Är icke hvad som ligger i hela den diskussion, som här föres, en återklang just af den teorien? Jag vill äfven säga, att så länge som högern hade makten uti de gemensamma voteringarna förefanns en klar och tydlig tendens att söka utvidga det gemensamma voteringsinstitutet. Skall nu förhållandet komma att blifva det rakt motsatta, så att man, när man icke längre har makten i de gemensamma voteringarna, försöker inskränka det gemensamma voteringsinstitutet och söker göra det till något annat, än hvad lagen klart angifver, att det skall vara, då fruktar jag, att högern kommer att få ångra ett sådant förfarande. Skall den lilla majoritet af högermän, som finnes i medkammaren, ha möjlighet att vägra gemensam votering och skall man här söka de sista stötorna för högerns maktställning, så hoppas jag, att detta kommer att hämna sig på ett sådant sätt, att äfven dessa stöttor falla.

Herr Christiernson: Det förefaller mig — ty äfven jag har något läst om de gemensamma voteringarnas historia — som om det icke vore så underligt, att man på 60- och 70-talet ansåg, att de ren-

odlade gemensamma voteringarna vore det riktiga, men med den rikedom af lif, som numera utmärker det parlamentariska arbetet, sedan statens uppgift har blifvit så omfattande, är det ju gifvet, att med en konstitution som vår, som bär på en dualism, två lika berättigade kammare, det gemensamma voteringsinstitutet måste utveckla sig; det kan icke hejdas, äfven om man kunde citera tio statsrättslärare, ja icke ens, om man citerade tio gånger tio statsrättslärare, kan man i längden hindra, att vår konstitution är sådan, att vi tvingas att utveckla det gemensamma voteringsinstitutet, såvida icke utvecklingen skall på många områden alldeles afstanna. Äfven jag har varit med bland dem, som ansett, att det ibland gått för fort med denna utveckling, men, mina herrar, jag vädjar till eder i detta fall. När vi i dag höra den man, som varit chef för en regering, som i flera år hvilat på den gemensamma voteringsmajoriteten och som endast på den grundvalen kunde fungera, när han i dag står och varnar för en utveckling af de gemensamma omröstningarna, så vill jag säga, att man här icke kan gifva den rätta benämningen på ett sådant uppträdande, därför att det parlamentariska språket tillåter icke användandet af ett sådant uttryckssätt. Jag vill sluta med att säga, att det är icke för den frågan, huruvida vi i detta fall böra använda gemensam omröstning eller icke, som jag nu begärt ordet, utan det är för att protestera mot, att herr Lindman här gjort sig till tolk för dem, som äro rädda för de gemensamma voteringarna. Det borde han icke ha gjort efter att i fem års tid ha varit excellens just på grundvalen af de gemensamma voteringarna.

Herr Edén: Jag har blott att säga några få ord med anledning af den replik, med hvilken herr Lindman sökt bemöta mig.

Herr Lindman började med att säga att jag velat påstå, att det icke låg något sundt förnuft i hvad han och herr Hildebrand anfört. Jag tror verkligen, att så oartig var jag icke: *något* låg det väl alltid i hvad de yttrade, men icke tror jag att det var så synnerligen mycket, åtminstone icke så mycket af det som man kunnat ha rätt att vänta, med tanke på hvad som förut från den sidan gjorts gällande i fråga om de gemensamma voteringarna. Herr Lindman undrade, om man icke vore berättigad att tala om frågans formella innebörd, och han förmenade, att det särskildt kunde vara till nytta, att han fäste utskottets uppmärksamhet på Rydins utredning af de gemensamma voteringarna. Jag vill därpå endast svara, att jag har den tilltron till det blifvande utskottet, att det på egen hand skulle ha kunnat hitta till Rydin, utan att herr Lindman här särskildt citerat honom, och att utskottet äfven skall kunna hitta längre än till Rydin, och det förefaller mig därför rätt öfverflödigt att vid detta tillfälle åberopa denne.

Herr Lindman anförde vidare, att han många gånger känt förgelse öfver, att man i Andra kammaren stått och uttalat kländer mot den Första kammaren. Ja, det tror jag så rasande väl, att han

Remiss af en proposition. gjort; jag hade icke väntat något annat. Men jag skulle också önskat för opartiskhetens skull få höra, att herr Lindman någon gång hade känt en liknande förargelse öfver det klander, som ifrån medkammaren uttalats emot denna kammare.

(Forts.)

Till sist ett enda litet tillägg i själfva den *sak*, som det här egentligen gäller — ty det kunna herrarna icke komma ifrån, att det gäller dock icke nu den formella sidan af den nu framlagda propositionens behandling. Herr Lindman yttrade, att han och herr Hildebrand icke hade sagt ett enda ord i sak angående propositionen om socialstyrelse. Ja, det är riktigt, men det är just detta, som är det beklagliga. Skall det verkligen ställas så, att denna fråga om socialstyrelse skall, när den nu går till behandling af det särskilda utskottet, från början köras in i ett slags strid mellan de olika partierna därom, huruvida man sedermera skall kunna underkasta frågan gemensam votering eller icke? Så ser det dess värre ut. Det är detta, som bildar en så olycklig begynnelse till behandlingen af denna kungliga proposition. Och det förefaller mig, att de ärade talarna verkligen hade kunnat bespara denna stora proposition allt detta tal, som de nu kastat i vägen för den. Ty det kunna herrarna icke komma ifrån, att Första kammaren har både makt och kraft och äfven en synnerligen utvecklad vana att icke gå till gemensam votering, annat än när den kammarens majoritet själf anser sig behöfva göra det.

Jag slutar alldeles så, som jag nyss gjorde, med att uttala min förhoppning, att den sakliga behandling, som blifvit utlofvad ifrån de båda ärade talarna, verkligen måtte i fortsättningen hålla mera än hvad begynnelsen här har gifvit rätt att vänta.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att hänvisa ifrågåvande proposition till det särskilda utskott, som Riksdagen beslutit för behandling af densamma tillsätta; och skulle till utskottet jämväl öfverlämnas de i anledning af propositionen inom kammaren nu afgifna yttrandena.

Härefter remitterades:

till statsutskottet propositionen angående anslag för anordnande af kliniker vid vanförestalterna i Stockholm, Göteborg och Häl-singborg m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen angående upplåtelse af vissa områden till Kiruna municipalsamhälle; samt

till statsutskottet propositionerna:
angående statsbidrag för uppförande af en anstalt för vanföra i Stockholm;

angående anslag för inköp af ett område vid Vadstena hospital och asyl m. m.; och

angående anläggning af statsbanor från Sveg till Brunflo och från Sveg till Hede.

Härpå föredrogs propositionen med förslag till lag om arbetarskydd; och yttrade därvid

Remiss af en proposition.

(Forts.)

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Skulle jag, när jag nu tagit mig friheten att begära ordet vid remissen af denna proposition, våga att först uttala ett ord närmast i anslutning till den föregående debatten angående den proposition, som då remitterades, skulle det vara det, att om *den* propositionen icke kan sägas vara på något sätt partiskiljande, så kan det i ännu större grad om den nu föreliggande propositionen sägas, att *den* med sitt innehåll helt enkelt framställer det anspråket, att vid dess behandling inga andra hänsyn skola få göra sig gällande, hvilket parti de ärade ledamöterna än tillhöra, vare sig i denna kammare eller i den Första kammaren, än de rent sakliga synpunkterna, de rent sakliga skälen, de skälen nämligen, att det här gäller skyddandet af människors hälsa, människors lif, att det här gäller värnet för de minderåriga och deras arbetskraft, att det gäller lagstiftningens reglerande ingripande beträffande rätten till kvinnlig arbetskrafts användande och utnyttjande inom den svenska industrien

Det intryck, som trängde sig på mig, när jag tog del af dels propositionen om socialstyrelse och dels den om arbetarskydd, och, hvilket intryck ytterligare stadgats under den nyss förda debatten, är det, att det är en i högsta grad svårreparabel förlust, som vi gjort här i landet, när icke dessa och därmed sammanhängande frågor redan i god tid fingo den stomme, som exempelvis S. A. Hedin gaf uppslaget till år 1884, att icke den svenska lagstiftande församlingen har i god tid tagit ögonsikte på de stora sociala spörsmål, som sammanhånga med arbetarskyddslagstiftning, ålderdoms- och olycksfallsförsäkring etc., alla dessa frågor, som nu en och en måste trängas om plats i Riksdagens förhandlingar. Hade stommen varit klar och byggnaden stått färdig här i landet vid ungefär samma tidpunkt som i flera andra industriländer, skulle naturligtvis påbyggandet, utvidgandet i det stycket exempelvis, som gäller denna proposition om utsträckning af arbetarskydd, ha gått ofantligt mycket lättare.

Det är helt naturligt, att det ligger utom förmågan att på den korta tid, som stått till buds, sedan vi togo emot denna proposition i går och tills nu, göra de jämförelser, som äro nödvändiga för att yttra sig om alla punkter i de föreliggande förslagen. Att den tillsatta yrkesfarekommittén gjort ett godt och ett samvetsgrant arbete så långt det varit dem möjligt, därom känner jag mig öfvertygad. Jag är också villig att gifva mitt erkännande åt den nuvarande regeringen, som låtit sig angeläget vara att så fort som möjligt framlägga lagförslag på grundval af kommitténs förslag. Men att följa behandlingen från kommitténs ursprungliga förslag via kommerskollegii utlåtande till regeringens första förslag, till lagrådets därpå följande utlåtande och regeringens sista förslag, sådant det föreligger här, och kunna säga hvad det är, som bättrats på eller tunnats

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

ut i jämförelse med dels våra nuvarande lagar och dels kommitténs förslag, låter sig naturligtvis icke göra. Jag har dock känt mig för-anlåten att med detsamma begagna mig af det tillfälle, som enligt praxis gifves här, då det varit vanligt att vid remissen af i särskilda fall betydelsefulla frågor säga sina hufvudsakligaste meningar med detsamma. Jag gör det desto mera, som redan vid det tillfälle, när utlåtanden fingo lämnas från våra fackliga organ, hade vi sammanfört utlåtanden från en stor del af fackförbunden och insändt dem till öfverståthållareämbetet för vidare befordran till vederbörande. Där sade våra arbetare i en massa olika industrier sin uppfattning om det då föreliggande kommittéförslaget.

Riksdagen skref redan för tio år sedan, år 1902, om behovet af kvinnlig yrkesinspektion, och år 1903 om behovet af revision och förändring af lagarna om minderårigas och kvinnors användande i industriellt arbete. Sålunda är det en högst väsentlig tid, som gått, sedan Riksdagen uttalade sin uppfattning i dessa stycken, men det är ju så här i landet, att beträffande det, som berör den kroppsarbetande klassen positivt och gynnsamt, har det varit vanligt, att man fått vänta ganska länge. Sålunda, från det Riksdagen ansåg, att en förändring borde ske i yrkesfarelagen och i lagen om minderårigas och kvinnors användande i industriellt arbete och om behovet af utsträckning af yrkesinspektionen, har det gått en tio år.

I den kommitté, som den dåvarande Boströmska regeringen tillsatte år 1905, blef ingen arbetarnes representant insatt. Det är ju betecknande för hur man äfven så långt fram som 1905, när landet stod i ett så starkt industriellt utvecklingsskede, kunde från den då sittande högerregeringen fullständigt förbigå representanter från deras sida, som saken egentligen och förnämligast rör, nämligen kroppsarbetarna. Angående den kommitté, som valdes, har jag ju redan sagt, att den i stort sedt beflitat sig om att få fram det bästa möjliga, men det är naturligt, att när stommen till Kungl. Maj:ts förslag, nämligen kommitténs betänkande gjordes upp, hade det varit af ofantlig betydelse, om i detta förberedande arbete åtminstone en eller någon mer representant från den klass, som denna lag så nära och ytterst berör, fått taga del i utarbetandet af den lagstiftning, som skall blifva skyddet för den i dess dagliga arbete. Svårigheten att, från det propositionen kom oss till handa, på femton dagars motions-tid kunna i alla delar få fram, hvad man skulle vilja ha fram i denna lagstiftning, den svårigheten är naturligtvis ofantligt stor och möjligheten att kunna göra det är icke jämförlig med den fördel, som skulle legat i, om en eller flere arbetarnes direkta representanter varit med i detta femåriga arbete från början år 1905 till slutet år 1909, under hvilken tid kommittén arbetat för utredning af dessa förhållanden.

Regeringens förslag, sådant det nu föreligger, innefattar ju oemot-sägligt en betydande förbättring af de nuvarande ganska begränsade lagarna på detta område. Det har den förtjänsten i första hand,

att det sträcker ut tillämpningsområdet af lagen om yrkesfara till så godt som samtliga arbetargrupper. Det, som jag skulle vilja beteckna såsom en brist, är, att sjöfolket lämnats utanför och att man utgår ifrån att den kommande sjölagstiftningen skall för denna stora arbetarkategori få fram bestämmelser, som i det stycket skola motsvara, hvad yrkesfarelagen har för andra grupper. Jag vågar hålla före, att det varit bättre att inrymma äfven sjöfolket under denna lag. Jag skulle äfven vilja beteckna det som ett minus i lagens tillämpningsområde, att den beträffande jordbruksarbetarna endast afser skyddsåtgärder för rent maskinella anordningar.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Jag skulle gärna sett och tror, att det varit fördelaktigt, om herr finansministern hade velat i förslaget upptaga kommitténs ursprungliga förslag om kommunala tillsyningsmän. Den delen af kommitténs förslag är utesluten likaväl som den del, som handlar om hemarbetslagstiftningen, d. v. s. den lagstiftning, som skulle vara till hjälp för de svagaste bland de svaga, nämligen hemarbeterskorna och hemarbetarna — de sistnämnda finnas ju visserligen icke i samma utsträckning här i landet som den kvinnliga arbetskraften i hemarbetet, men de finnas dock. Jag kan i detta afseende endast uttala den bestämda förhoppningen, att den utredning, som igångsatts för den delen af skyddslagstiftningen, måtte så fort som möjligt leda till resultat och en kompletterande lagstiftning komma till stånd här i landet, en lagstiftning, som skall bli till skydd mot utsugning inom hemarbetet.

Lagförslagen om åtgärders vidtagande mot yrkesfara kännetecknas fortfarande af den vaga och obestämda karaktär, som utmärker den föregående lagen. I de föreskrifter, som göras för åstadkommande af skyddsanordningar, heter det redan i den inledande 3 §, att arbetsgifvare är pliktig iakttaga allt, »som skäligen kan anses af nöden» för att skydda, etc. Detta vågar jag beteckna såsom ett minus i förhållande till vår nuvarande lagstiftning, där det dock säges i ingressen, att de skyddsåtgärder, som »äro nödiga», skola vidtagas. I det fallet har jag icke kunnat följa herr statsrådet, när han gjort en förändring, som jag vågar kalla en förändring bakåt, då, från det att lagstiftningen förut varit betydligt strängare, enligt min uppfattning det blifvit så modifierade föreskrifter om, att där det skäligen kan anses af nöden, skall allt det, som i sin tillämpning skall utgöra skydd för industriarbetarna i deras verksamhet, göras; bestämmelserna blifva enligt min uppfattning därigenom af vagare natur än förut.

Något betydelsefullt, som ligger i kommittéförslaget och som Kungl. Maj:t tagit upp, skall jag villigt erkänna ligger däri, att Kungl. Maj:t skulle få den befogenheten att utfärda kompletterande föreskrifter för olika arbets- och industriområden. Det är nog något, som är alldeles nödvändigt, därför att lagen, om den skulle i sina paragrafer innehålla detaljerade bestämmelser, anpassbara på hvarje industris tekniska förhållanden, hvarje svar-

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

artadt arbetsfält, skulle svälla ut ganska mycket. Trots det att själfva den princip, som ligger däri, att Kungl. Maj:t skulle äga utvidga hufvudlagen med specialbestämmelser, är ny, så tror jag, att, när man utgår ifrån att lagförslaget största betydelse ligger i dess utsträckta tillämpningsområde, man måste, för att få fram större trygghet mot yrkesfara inom skilda industrier, gifva Kungl. Maj:t rätt att utfärda specialbestämmelser. Skulle den bestämmelsen tagas bort, blefve det icke mycket framsteg från hvad det nu är, och värdet af Kungl. Maj:ts förslag skulle då vara ganska begränsadt.

Jag tror, att det skulle varit lyckligt, om herr finansministern bibehållit kommitténs förslag om arbetsrådet, som skulle biträda vid kompletterande af föreskrifterna. Visserligen skulle ju yrkesinspektionens chefsmyndighet kunna göra detta, eventuellt efter sakkunnigas hörande. Men det hade varit bättre, om representanter från industrien, facken och yrkena direkt fått i arbetsrådets form varit med om och utarbetat hvilka specialföreskrifter, som skulle utfärdas.

Jag vill — jag ber om öfverseende om jag är för utförlig, men jag känner, att denna lag är af ofantlig betydelse för arbetarna — i detta sammanhang säga, att den tyska arbetarlagstiftningen på detta område, »Gewerbeordnung», innehåller 900 paragrafer, under det att Kungl. Maj:ts förslag innehåller endast 53 paragrafer, och trots detta har man i det stora industrilandet Tyskland ansett nödvändigt, att regeringen får komplettera lagen med specialföreskrifter.

Ja, det var det väsentligaste om den första delen af lagen, den om förekommande af olycksfall och ohälsa i arbetet. Sedan kommer den andra delen, som är fullt lika betydelsefull och som rör de minderårigas användande i arbetet. I det stycket är det icke något egentligen revolutionerande som här är föreslaget. Åldersgränsen föreslås i Kungl. Maj:ts förslag att höjas från 12 till 13 år, men vi skola komma ihåg, att år 1908 sysselsattes på industriens område blott 1,667 minderåriga, som voro under 13 år, eller 2,84 procent af alla minderåriga. Ett beslut om att höja åldersgränsen för de minderåriga från 12 till 13 år innebär således endast att flytta öfver ett förhållande, som redan de facto finnes i en lagbestämmelse, och då så är förhållandet, behöfver icke på minsta sätt, såvidt jag kan förstå, denna höjning af åldersgränsen på någon verka afskräckande. Jag vågar hysa den personliga uppfattningen, att höjningen af åldersgränsen bör utsträckas till 14-års åldern, så att äfven fattigmans barn må erhålla tillräcklig tid, tillräckliga möjligheter för sin fysiska och andliga utbildning, likaväl som de bättre situerade klassernas barn, om hvilka det ju gäller, att de icke kastas in i fabriker vid 13, 14, 15 års ålder, utan erhålla den tid, som behöfves för att fysik och hjärna skola kunna utbildas i det unga människomaterialet. Denna förhöjning skulle endast innebära, att den nuvarande bestämmelsen, att tolfåringarna skulle arbeta sex timmar om dagen, fölle bort. Med denna lag beträffande minderårigas användande i ar-

bete skulle dock fortfarande vara stadgadt, att för trettonåringarna en arbetstid af åtta timmar dagligen skulle tillåtas; och det anser jag för min del icke vara af någon genomgripande natur. Vidare skulle nattarbete tillåtas för femtonåringar. Den nuvarande lagen tillåter nattarbete för fjortonåringar, och detta arbete kan gå upp ända till tolf timmar. Det skulle ju ligga ett framsteg däri, att rätten att utnyttja arbetskraften hos de manliga fjortonåringarna skulle utbrytas från den nuvarande lagen, enligt hvilken industriidkarna ha rätt att utnyttja denna unga arbetskraft äfven till nattarbete. Men den möjligheten skulle kvarstå, att femtonåringarna skulle kunna användas i nattarbete, fastän det icke finge återkomma oftare än hvar tredje vecka och med åtta timmars skift. Däri ligger naturligtvis enligt min uppfattning fortfarande en eftergift åt industriens kraf på att använda minderårig arbetskraft i så stor utsträckning, som möjligt.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Fortfarande skulle äfven stå kvar befogenheten för Kungl. Maj:t att för storindustrien, på dess anhållan, helt upphäfvat bestämmelsen om 15-åringarnas häröfvan nämnda inskränkta nattarbete och tillåta detsamma i ändå större utsträckning.

Endast några ord om lagen om skyddandet af den kvinnliga arbetskraften. Den frihet från arbete, uppgående till sex veckor efter barnsörden, mot de fyra veckorna efter den nuvarande lagen, som föreslagits, är en otvifvelaktig fördel, likaså stadgandet om ledighet för de kvinnor, som amma sina barn själfva. Jag kan, som sagdt, icke inse annat än att detta är ett framsteg. Detta gäller äfven bestämmelsen, att där det skulle visa sig särdeles riskabelt att använda kvinnor i vissa industrier, skulle Kungl. Maj:t kunna utfärda förbud mot deras användande. Dessa bestämmelser äro väl närmast insatta i anslutning till den planerade moderskapsförsäkringen men försvara under alla förhållanden sin plats i lagförslaget.

Så några ord om en annan del, nämligen om yrkesinspektionen, som skall vara den förnämsta tillsynsmyndigheten. I denna fråga framförde vi i utlåtande från vårt håll behovet af att i synnerhet den kvinnliga yrkesinspektionen skulle bli så effektiv som möjligt. Kommittén hade proponerat en kvinnlig yrkesinspektis, men dock förutsatt, att det kunde blifva flera. Såväl i herr statsrådets anförande till statsrådsprotokollet som i den paragraf, som behandlar detta, har jag tyckt mig finna, att förhoppningarna om att omedelbart kunna få denna kvinnliga yrkesinspektion så ordnad, att den skulle komma att utgöras af mer än en yrkesinspektis, icke äro så stora, men på samma gång vill jag uttala den lifliga och bestämda förhoppningen, att när en proposition såsom en på denna följande rörande yrkesinspektion föreligger, Kungl. Maj:t då måtte taga all den hänsyn, som kan tagas, till behovet af att icke endast få en utan flera kvinnliga yrkesinspektörer. Hvar och en vet, att den kvinnliga arbetskraften är ofantligt stor på industriens område.

Jag tror, att det skulle varit lyckligt, om herrstatsrådet tagit upp

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

kommitténs förslag om kommunala tillsynsmän. Jag kan nämligen icke finna, att det varit absolut nödvändigt, att, när man icke tagit in lagförslaget från kommittén om hemarbete i den föreliggande propositionen, utesluta det förslag, som kommittén härutinnan framlade, nämligen att kommunerna skulle äga att välja särskilda personer, som hade den första omedelbara uppsikten öfver dessa lagars efterlevande. Jag tror, som sagdt, att detta skulle varit lyckligt, oafsedt att hemarbeteslagen icke kom med i förslaget. Enligt förslaget åligger nämligen den första omedelbara tillsynen öfver lagarnas efterlefnad fortfarande i första hand kommunal- eller hälsovårdsnämnder, liksom förut varit förhållandet, och känd sak är så god som vittnad, att den största bristen i vår nuvarande skyddslagstiftning ligger däri, att kontrollen varit så bristfällig. Jag skall icke tala om *den* bristen, att yrkesinspektionen skett med så långa mellanrum i dessa åtta distrikt i landet, som äro alldeles för stora, utan om *den* bristen, att ingen egentligen känt sig befogad att öfva det första omedelbara inseendet öfver dessa lagars och i synnerhet minderårighetslagens efterlefnad. Det har legat i respektive kommunal- och hälsovårdsnämnds händer, och med de många uppgifter, som dessa nämnder ha, måste tillsynen ha blifvit därefter. Jag har icke reda på, i hvilken utsträckning särskilda personer blifvit tillsatta af dessa nämnder, som skulle ha öfverinseendet öfver dessa lagars efterlefnad, men regeringsförslaget förutsätter att så, som jag här framhöll saken, skall den i fortsättningen ungefär vara — för så vidt jag under nattens timmar läst propositionen riktigt — och däraf skulle naturligtvis följderna blifva, att ingen särskild ledamot af kommunalnämnd eller annan nämnd skulle känna sig särskildt befogad att stå som den första direkta öfvervakaren öfver lagarnes efterlefnad.

Första stationen på denna väg är sålunda från arbetarnas synpunkt en skärpt yrkesinspektion och effektivt öfvervakande på platsen. I detta afseende företer lagen enligt min uppfattning en brist, och jag tror, att det hade varit lyckligt, om denna mycket viktiga del i lagstiftningen hade tagits med i förslaget med detsamma.

Jag kan icke heller underlåta att fästa mig vid, att böteslatituden för öfverträdande från arbetsgifvarnes sida af denna lag är fortfarande satt mellan 10 kronor och 500 kronor. Jag har talat med flera, som haft tillfälle att följa denna sak, och ingen har vetskap om, att det högsta bötesbeloppet upp till 500 kronor någonsin utkräfts, utan det bötesbelopp, som utkräfvos af de arbetsgifvare, som öfverträdde lagens föreskrifter om minderårigas användande i arbete, har på sin höjd uppgått till en 25 kronor, som är en bagatell för arbetsgifvare i allmänhet. Och det skall i fortsättningen blifva af intresse att se, huru domstolarne behandla frågan om tillmätande och utdömande af böter för de arbetsgifvare, som öfverträdde föreskrifterna i den här lagen. Att ett behof föreligger att höja minimibötesbeloppet, den uppfattningen har jag fått vid betraktandet af nu förelig-

gande förslag. När man med bötesbestämmelserna i detta fall jämför 47 §, hvars innehåll också omfattar bötesbestämmelser, som finnas nu, och ser, att vid yppandet af yrkeshemlighet böterna kunna gå upp till 1,000 kronor, så är det förklarligt, att man stannar litet tveksam, huruvida det mest utslagsgivande varit tanken på industrien eller tanken på att skydda arbetskraften.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Herr talman, jag har tagit mig friheten att göra denna framställning därför, att jag förstår, att det nog vill till ett särskildt intresse hos kammarens samtliga ledamöter, om de skola sätta sig in uti ett lagförslag sådant som detta ibland den mängd af ärenden, som nu trängas på Riksdagens bord.

Det viktigaste i fråga om all lagstiftning på detta område är naturligtvis, att lagarna efterlefas, och uti det hänseendet framstår som en af de viktigaste frågorna den, hur man skall få yrkesinspektionen, tillsynsorganisationen, så väl organiserad som möjligt, så att den verkligen kan se till, att lagarna efterlefas. Det var ju ett allmänt hördt omdöme om den första minderårighetsförordningen af 1881, att den var en lag på papperet. Tillsynen af efterlefnaden af lagen var alldeles otillfredsställande. Skall i det hänseendet förhållandet på detta område bli bättre, skall mera skydd kunna tillförsäkras industriarbetarna under deras farliga handskande med maskiner, verktyg, transportmedel och allt dylikt, som kommer i fråga på det industriella området, skall skyddet för den unga lefvande arbetskraften komma därhän, att det blir ett verkligt skydd, då måste tillsynen af, att lagarna verkligen efterlefas, bli det väsentligaste.

Jag ber att än en gång få upprepa de ord, med hvilka jag begynte mitt anförande: Må det för denna kammare såväl som för medkammaren och det utskott, som närmast har att pröfva frågan, när de skola ge sig in på densamma behandling, framför allt stå lefvande och klart, att det gäller skydd för lif, skydd för hälsa, skydd mot ohälsa för landets industriarbetare, och att detta är så mycket nödvändigare, som industrien utvecklar sig mer och mer här i landet, och att det gäller skyddandet af den unga arbetskraften; ja det gäller också skyddandet af Sveriges kommande befolkning.

Vidare anfördes ej. Denna proposition jämte det af herr Söderberg i Stockholm afgifna yttrandet hänvisades till det särskilda utskott, som Riksdagen beslutit för behandling af propositionen tillsätta.

Vidare öfverlämnades:

till bevillningsutskottet propositionen med förslag till förordning angående tullrestitution i vissa fall vid återutförsel af utländsk vara;

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

till statsutskottet propositionerna:
angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter
Christiana Hammarlund från Södertälje; och
angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter
Jonas Jonasson Häll från Slagsta;

till bankoutskottet propositionen angående anvisande af medel
för förbättring af pensioneringen inom de tre första klasserna af
handelsflottans pensionsanstalt;

till bevillningsutskottet propositionen angående ändrad lydelse
af 10 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild
stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper; samt

till statsutskottet propositionerna:

angående anslag för anställande af en extra advokatfiskal hos
kammarkollegium äfvensom för ordnande af vissa, kollegii aktuarie-
kontor tillhörande handlingar;

angående lönereglering för nationalmuseum m. m.

angående upprättande af en ny professur vid Chalmers tekniska
läroanstalt m. m.;

angående ålderstillägg åt kanslirådet och byråchefen i ecklesiastik-
departementet P. E. Lindström;

angående bidrag till aflöning åt den skandinaviska bibliotekarien
vid nordiska afdelningen af S:te Genevievebiblioteket i Paris; och
angående nybyggnad för zoologiska institutionen vid universi-
tetet i Uppsala.

§ 7.

Statsutskottets härfpå föredragna utlåtande nr 33 bordlades åter.

§ 8.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag
får hemställa att kammaren måtte besluta att först på föredragnings-
listan för lördagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden
upptaga lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning af dels Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till lag om understödsföreningar,
lag om ändrad lydelse af 162 och 163 §§ i lagen om försäkringsrörelse
samt lag om ändring i vissa delar af lagen om sjukkassor den 4 juli
1910, dels ock i anledning därpå väckta motioner, därefter lagutskottets
utlåtande, nr 33, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med
förslag till lag innefattande ändring i förordningen den 22 april 1881
om tjuguarig häfd och lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen
den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, dels ock
en i anledning af denna proposition väckt motion, samt därefter

öfriga två gånger bordlagda ärenden i den ordning de äro upptagna på föredragningslistan för i dag.

Remiss af en proposition.

(Forts.)

Denna hemställan bifölls af kammaren.

§ 9.

Herr *Kronlund* aflämnade en motion, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillgodogörande af kronans jakträtt.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 279, blef på begäran bordlagd.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Isaksson* under den 13 april.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4.13 e. m.

In fidem

Per Cronvall.
